

Kaitseväeteenistuse seaduse muutmise ja selle tõttu teiste seaduste muutmise seaduse elnõu SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Sisukokkuvõte

Eesti kaitsevõime rajaneb Eesti inimestel, kes panustavad riigikaitssesse ajateenijate, tegev- ja reservväelaste või vabatahtlikena. Eesti elanikkonna valmisolek osaleda kaitsetegevuses vastavalt oma võimetele ja oskustele on suur. Eelnõu on välja töötatud eelkõige selleks, et avardada riigikaitssesse panustamise võimalusi.

Eelnõuga muudetakse kaitseväeteenistuse seadust, avaliku teenistuse seadust, kaitseväeteenistuse seaduse rakendamise seadust, kaitseväe korralduse seadust ning riigisaladuse ja salastatud välisteabe seadust.

Kaitseväeteenistuse seaduse (edaspidi *KVTS*) muudatuse eesmärk on laiendada võimalusi panustada Kaitseväe ülesannete täitmisel. Selleks luuakse KVTS-i sätteid, millega reguleeritakse reservis olevate isikute võimalusi asuda vabatahtlikult Kaitseväe ülesandeid täitma.

Ajateenistust korraldavate sätete juures luuakse võimalus ajateenistuse ennetähtaegseks lõpetamiseks seoses isiku tegevteenistusse asumisega, samuti nähakse ette võimalus lähetada nõusoleku andnud ajateenija rahvusvahelisele sõjalisele operatsioonile.

Lisaks ajakohastatakse Kaitseväes distsiplinaarmenetluse läbiviimise sätteid.

Kaitseväe korralduse seaduse (edaspidi *KKS*) muudatusega luuakse võimalus suunata isik, kes on Kaitseväes avalikus teenistuses või töötab seal töölepingu alusel, sõjaväelisele väljaõppele ning täpsustatakse väljaõppet viibimisel kohaldatavat töö- ja puhkeaja regulatsiooni.

Riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse (edaspidi *RSVS*) muudatusega täiendatakse riigisaladusele juurdepääsu andmise erisusi, mille kohaselt on võimalik sarnaselt reservteenistuses olevatele isikutele anda riigisaladusele juurdepääsu õigus ka ajateenijatele kaitseväeteenistuskohustuse täitmise ajaks. Erisuste alla lisatakse ka rahvusvahelisel operatsioonil (edaspidi *RSO*) osalevad tegevväelased, kelle rahuaja ametikohal ülesannete täitmine ei eelda juurdepääsu õigust riigisaladusele, kuid kellele on võimalik anda riigisaladusele juurdepääsu õigus RSO-l viibimise ajaks. Juurdepääsu õigus antakse julgeolekukontrolli teostava asutuse otsuse alusel.

Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja kavandi on koostanud Kaitseressursside Amet koostöös Kaitseväega ning elnõule on teinud juriidilise kontrolli Kaitseministeeriumi õigusosakond, kes vastutab elnõu menetlemise eest (eda.loo-suun@kaitseministeerium.ee). Eelnõu kontaktisik on Kaitseressursside Ameti peadirektor Anu Rannaveski (anu.rannaveski@kra.ee) ja kaitseväeteenistuse- ja infosüsteemide büroo kaitseväeteenistuse nõunik Gerli Morell

(gerli.morell@kra.ee). Eelnõu ja seletuskirja on keeleliselt toimetanud Luisa Tõlkebüroo eesti keele toimetaja Tiina Alekõrs (tiina@luisa.ee).

Märkused

Eelnõu ei ole seotud muu menetluses oleva eelnõuga ega Euroopa Liidu õigusega. Eelnõule on koostatud väljatöötamiskavatsus¹, mille märkustega arvestamise tabel on toodud eelnõu seletuskirja lisas 1.

Eelnõuga muudetakse:

- 1) kaitseväeteenistuse seadust (RT I, 27.09.2024, 6);
- 2) avaliku teenistuse seadust (RT I, 27.09.2024, 4, edaspidi *ATS*);
- 3) kaitseväge korralduse seadust (RT I, 12.12.2024, 5);
- 4) kaitseväeteenistuse seaduse rakendamise seadust (RT I, 20.02.2024, 6, edaspidi *KVTRS*);
- 5) riigisaladuse ja salastatud välisteabe seadust (RT I, 12.12.2024, 11).

Selleks, et eelnõu seadusena vastu võtta, on vaja Riigikogu poolthääle enamust.

2. Seaduse eesmärk

Eelnõu üldiseks eesmärgiks on laiendada Kaitseväge ülesannete täitmisesse panustamise võimalusi Kaitseväes avalikus teenistuses või töösuhtes olevate isikute (edaspidi koos tsiviilteenistujate), reservis olevate isikute ja ajateenijate kaasamisena. Tsiviilteenistujate, reservis olevate isikute ja ajateenijate kaasamine Kaitseväge ülesannete täitmisse võimaldab katta teatud valdkondades personalivajadust ka nende isikutega, kes ei ole tegevväelased.

2.1. Tsiviilteenistujate kaasamine Kaitseväge ülesannete täitmisse

Kaitseväes on valdkondi, mis on kaetud tegevväelastega. Samas ei eelda valdkondlik vajadus igapäevast sõjaväelist väljaõpet või on see võrreldes erialase haridusega teisejärguline. Tegevväelaste koolitamine on ressursimahukas ja kui konkreetsel ametikohal ei ole sõjaväelist väljaõpet tingimata vaja, ei pea seda funktsiooni täitma tegevväelane. Rahuajal saab Kaitseväge ülesannete täitmise harjutamiseks mõeldud õppustel rakendada tegevväelast lihtsamini kui tsiviilisikut, kelle töö- ja puhkeaeg on rangelt reguleeritud *ATS*-is või töölepingu seaduses (edaspidi *TLS*). Kui Kaitseväes olevat tsiviilteenistujat saaks õppustele kaasata tegevväelastega samadel tingimustel, oleks võimalik vähendada sõjaväelise auastmega rahuaja ametikohtade vajadust ja seeläbi hoida kokku ressursse, mis muidu läheks tegevväelastele sõjaväelise väljaõppe andmiseks. Lisaks annab see võimaluse asuda Kaitseväkke tööle isikutel, kes ei soovi asuda tegevteenistusse.

Eelnõu täiendatakse *KKS*-i sätetega, millega reguleeritakse Kaitseväes töötavate tsiviilteenistujate õppusel osalemist ja osalemise eest tasustamist.

2.2. Reservis olevate isikute kaasamine Kaitseväge ülesannete täitmisse

KVTS-i kohaselt on reservteenistus reservis oleva isiku poolt kaitseväeteenistuskohustuse täitmine õppekogunemisel või lisaõppekogunemisel ja reservteenistuses osalemine on reservis olevale isikule kohustuslik. Kaitseväekohustus on isikul 18.–60. eluaastani.

KVTS kehtestab tingimused, kui palju võib isikut reservis oleku ajal õppekogunemistele kutsuda ja kui pikk võib olla ühel õppekogunemisel osalemise aeg. Vastavad piirangud on kehtestatud isiku auastme põhiliigi alusel ja nimetatud kriteeriumid kehtivad ka kohustuslikus

¹ Eelnõude infosüsteemi toimik nr 24-0249/01.

korras õppekogunemisel osalemise kohta. Lisaks nähakse KVTs-is ette võimalus reservis oleval isikul osaleda õppekogunemisel vabatahtlikult. Kehtiva KVTs-i järgi ei kohaldata vabatahtlikult õppekogunemisel osalevale isikule KVTs-ist tulenevaid piiranguid õppekogunemisel ja lisaõppekogunemisel osalemise aja kohta, samuti ei loeta vabatahtlikult õppekogunemisel osalemist reservteenistuse kestuse hulka, ent vabatahtlikuna reservteenistuses osalemisel laienevad isikule KVTs-ist tulenevad õigused ja tagatised, nagu ka kohustuslikus korras reservteenistuse puhul.

Alates 2022. aastast, mil tekkis kiireloomuline vajadus õpetada välja suures mahus maakaitse üksuseid, hakati instruktoritena kaasama reservis olevaid isikuid, kes on läbinud vajaliku väljaõppe (käsunduslepinguga, õppekogunemisel vabatahtlikuna vms).

Sellest praktikast nähtus, et reservis on suurel hulgal sõjaväelise väljaõppe saanud isikuid, kes tegevteenistusse asuda ei soovi, kuid oleksid valmis ja huvitatud panustama ka edaspidi Kaitseväe tegevusse reservväelasena. Üks selliseid tegevusi on muu hulgas RSO-del osalemine. Riigikaitseaduse alusel võib RSO-le lähetada ka reservis olevaid isikuid reservteenistuse raames, kuid reservväelase RSO-le lähetamine on KVTs-is õiguslikult reguleerimata. Üldjuhul kestab üks RSO rotatsioon kauem kui KVTs-is ettenähtud koguperiood, mil on lubatud reservis olevat isikut kogu tema reservis oleku ajal õppekogunemistele kutsuda. Seetõttu ei ole kehtiva korra alusel võimalik õppekogunemise raames üksust RSO-le saata tulenevalt eespool nimetatud KVTs-is kehtestatud piirangutest.

Selleks et kaasata reservis olevaid isikuid vabatahtlikuna muudesse sõjaväelise väljaõppega seotud tegevustesse, tuleb KVTs-is sätestada täiendav teenistusliik, milleks oleks vabatahtlik osalemine Kaitseväe ülesannete täitmisel. Lisateenusliik oleks eristatud õppekogunemisel ja lisaõppekogunemisel osalemisest, s.t sellise teenistusliigi puhul ei arvata teenistuses viibitud aega reservteenistuse hulka, samuti ei kaasne sellega täiendavaid kohustusi kolmandatele isikutele (tööandjad). Uue teenistusliigi puhul on võimalik lähetada vabatahtlikke reservis olevaid isikuid RSO-le, mehitada alalises valmiduses olevaid üksuseid ja kaasata neid näiteks ka ajateenijate väljaõppe läbiviimisse.

Justiitsministeerium ja Rahandusministeerium töid eelnõule esitatud kooskõlastuskirjas välja, et riigikaitse organiseerimine, jõu kasutamine ja sõjalise riigikaitse korraldamine on riigi tuumikfunktsioon, mis eeldab avaliku võimu volituste olemasolu (ATS § 7), ent esialgses eelnõus puudus vabatahtliku teenistuja õiguslik staatus ning tema õigused avaliku võimu teostamisel. Samuti toodi välja, et eelnõus tuleb täpsemalt sätestada, millise lepinguga vabatahtlikud teenistujad teenistusse võetakse ning milliseid ülesandeid nad täitma hakkavad, kuna selle läbi selguks ka vabatahtliku teenistuja õigused, kohustused ja vastutus. Tulenevalt Rahandusministeeriumi ja Justiitsministeeriumi märkustele, täiendatakse eelnõus vabatahtliku teenistuja staatust ning sätestatakse teenistusse võtmise vorm. Kuna vabatahtlik teenistuja hakkab täitma ajutiselt tegevteenistuja ülesandeid, tuleb vabatahtlikule teenistujale anda ülesande täitmiseks vajalikud õigused, sealhulgas avaliku võimu teostamise volitus.

Riigikohus on leidnud, et avaliku ülesande täitmise tagamiseks võib avalik võim sõlmida nii halduslepinguid kui tsiviilõiguslikke lepinguid. Halduslepinguks kvalifitseerub avalike ülesannete täitmise tagamiseks sõlmitud leping juhul, kui lepinguga on eraõiguslikule isikule antud avaliku võimu volitusi või kui leping reguleerib kolmandate isikute subjektiivseid avalikke õigusi. Seevastu võib tsiviilõigusliku lepinguga olla tegemist juhul, kui eraisik üksnes kaasatakse teenuse tellimise korras avaliku ülesande täitmisele, ilma et talle oleks üle antud võimuvolitusi või lepinguga reguleeritaks kolmandate isikute õigusi.²

² RKHKo 20.10.2003, 3-3-1-64-03, p 12

Tuginedes eeltoodule täpsustatakse eelnõus, et vabatahtlikku teenistujat võib kaasata vaid selliste Kaitseväe ülesannete täitmisele, mis on seotud riigi sõjaliseks kaitseks valmistumisega ning rahvusvahelises sõjalises koostöös osalemisega. Vabatahtliku teenistujaga sõlmitakse haldusleping, millega volitatakse vabatahtlikku teenistujat teostama avaliku võimu lähtuvalt teenistusülesande sisust ja eesmärgist.

2.3. Ajateenijate kaasamine Kaitseväe ülesannete täitmisse

Kaitsevägi on hinnanud, et vastava taseme väljaõppe läbinud ajateenijaid saaks kaasata lisaks sõjalisele väljaõppele ka muude Kaitseväe ülesannete täitmisele, kuid seadusest tulenevate piirangute tõttu ei ole see praegu võimalik. Kehtiv KVTS võimaldab suunata ajateenijaid väljaõppe huvides teise paikkonda riigi sees ja lähetada neid ka välisriiki, kuid keelatud on lähetada neid RSO piirkonda. Kaitseväe hinnangul on selline keeld liialt piirav ega võimalda teatud eriala omandavatele ajateenijatele täiemahulist väljaõpet läbi viia.

Mereväe laevad on ühe kolmandiku ulatuses mehitatud ajateenijatega ning mere- ja laevapraktika on oluline osa mereväkke suunatud ajateenijate väljaõppes. Uute NATO kaitseplaanide alusel on NATO alaline miinitõrje grupp nüüd NATO kiirreageerimisüksuse koosseisus RSO-l, kuid kehtiva KVTS-i sätte järgi on ajateenijate lähetamine RSO-le või RSO piirkonda keelatud. Seetõttu on tekkinud olukord, kus miinitõrje grupi laevadele ajateenijaid enam suunata ei saa ja seepärast jääb nende laevapraktika kasinaks.

Eelnõuga luuakse võimalus suunata ajateenija RSO-le ja võtta erialase väljaõppe omandanud ajateenija tegevteenistusse enne ajateenistustähtaja lõppu, et tagada Kaitseväe ülesannete järjepidev täitmine vajalikus mahus isikkoosseisuga. Enne tähtaega reservi arvamine ja tegevteenistusse võtmine või ajateenija RSO-le lähetamine toimuvad vaid ajateenija struktuuriüksuse ülema ettepanekul ja ainult ajateenija nõusolekul ning eeldusel, et ajateenija on omandanud edasiseks teenistuseks vajaliku väljaõppe ja oskused.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb kuuest paragrahvist ning sellega muudetakse vastavalt KVTS-i, ATS-i, KKS-i, KVTSRS-i ja RSVS-i. Kuuendas paragrahvis sätestatakse muudatuste jõustumise aeg.

Paragrahviga 1 muudetakse KVTS-i.

Punktis 1 muudetakse KVTS-i § 2 lõikes 6 sätestatud volitusnormi sõnastust, millega kehtestatakse kaitseväekohustuslasele ja kaitseväekohustust võtta soovivale isikule identifitseerimiskoodi moodustamise ja väljastamise kord. Identifitseerimiskood moodustatakse kaitseväekohustuslastele ja kaitseväekohustust võtta soovivale isikule siis, kui tema andmed kantakse kaitseväekohustuslaste registrisse. Kaitseväekohustuslaste register on andmekogu, mille eesmärk on pidada arvestust kaitseväekohustuslaste, kaitseväekohustust võtta soovivate isikute, kaitseväekohustuse täitmise ning KVTS-is ettenähtud toimingute ja otsuste tegemise üle ning tegevteenistusse asumise nõuetele vastavuse kohta.

Identifitseerimiskood on vajalik selleks, et tuvastada isik kaitseväeteenistuse kohustuse täitmisel. Identifitseerimiskoodi moodustavad isikukood ja riigi tunnusena tähis „EST“. Identifitseerimiskoodile võib lisamärkena kanda andmed isiku veregrupi ja reesusfaktori ning usutunnistuse kohta, kui need andmed on olemas.

Kehtiva volitusnormi kohaselt nähakse määrusega ette ka identifitseerimiskoodi moodustamisest teavitamise kord. Kuna identifitseerimiskood moodustatakse siis, kui isiku andmed kantakse kaitseväekohustuslaste registrisse, näeb isik tema kohta moodustatud koodi kaitseväekohustuslaste registrisse sisse logides ning eraldi identifitseerimiskoodi moodustamisest teavitamise korda ei ole vaja määruse tasemel kehtestada. Seetõttu jäetakse identifitseerimiskoodi moodustamisest teavitamise kohustus volitusnormist välja.

Punktis 2 täiendatakse KVTS-i § 3 lõike 2 punktiga 3 ning lisatakse kaitseväeteenistuse liigituse juurde vabatahtlik teenistus. Kehtiva korra kohaselt jaguneb kaitseväeteenistus kaitseväeteenistuskohustuse täitmiseks ja tegevteenistuseks. Uue kaitseväeteenistusliigina kehtestatakse vabatahtlik teenistus. Kaitseväeteenistuskohustus on osalemine õppekogunemisel, lisaõppekogunemisel ja ajateenistuses kohustuslikus korras, kuid uue teenistusliigi puhul saab reservis olev isik osaleda Kaitseväe tegevuses ja ülesannete täitmisel vabatahtliku teenistuse raames. KKS-i § 3 järgi on Kaitseväe ülesanded muu hulgas riigi sõjaline kaitsmine ja osalemine kollektiivses enesekaitstes, osalemine rahvusvahelises sõjalises koostöös riigikaitseaduses sätestatud korras, valmistumine riigi sõjaliseks kaitseks ja osalemiseks kollektiivses enesekaitstes. Seega saab vabatahtlikke teenistujaid kaasata KKS-i §-s 3 loetletud ülesannete täitmisse lähtuvalt nende väljaõppest, oskustest ja läbitud koolitustest.

Kaitseväeteenistuses olev isik on kaitsevaelane, seega loetakse ka vabatahtlikus teenistuses olev isik kaitsevaelaseks.

Vabatahtlikule teenistusele ei laiene kohustuslikule teenistusele ettenähtud nõuded ega piirangud. Kuna reservis olevat isikut ei võeta tegevteenistusse, ei laiene talle ka rahuaja ametikohale nimetamise nõuded (sõjaväeline auaste, ametikoha füüsilise ettevalmistuse nõuded). Lisaks ei pea neile eraldi tervisekontrolli tegema, kui vastavust kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele on juba varem hinnatud.

Kuna Kaitseväe ülesannete täitmisel täidavad reservis olevad isikud tegevväelastega samu teenistusülesandeid, oleks ka teenistuses viibimise aja eest makstav tasu sarnane tegevväelasega.

Punktiga 3 täiendatakse KVTS-i paragrahvi 7¹, milles sätestatakse vabatahtliku teenistuse mõiste. Eelnõu kohaselt on vabatahtlik teenistus reservis oleva isiku osalemine Kaitseväe ülesannete täitmisel. Kaitseväe ülesannete loetelu on sätestatud KKS §-s 3, nendeks on:

- 1) riigi sõjaline kaitsmine ja osalemine kollektiivses enesekaitstes;
- 2) valmistumine riigi sõjaliseks kaitseks ja osalemiseks kollektiivses enesekaitstes;
- 3) osalemine rahvusvahelises sõjalises koostöös riigikaitseaduses sätestatud korras;
- 4) lahingumoonahajutuks tegemine sise- ja territoriaalmeres ning majandusvööndis;
- 5) demineerimistöö Kaitseväe ja Kaitseväe territooriumil ning harjutusväljadel;
- 6) Kaitseväe aktsiisilao pidamine;
- 7) isikute kaitse käesolevas seaduses sätestatud alustel ja korras;
- 8) riigikaitse rakenduskõrgkooli tegevuse korraldamine;
- 9) Eesti õhuruumi ja merepiiri valvamine ja kaitse;
- 10) mereolukorrateadlikkuse loomine ja tagamine;
- 11) merereostuse avastamise ja likvideerimise korraldamine Eesti merealal;
- 12) politsei ja piirivalve seaduse § 3 lõike 1 punktis 4 sätestatud otsingu- ja päästetööl osalemine merel.

Eelnõu § 7¹ lõikes 2 täpsustatakse, milliste Kaitseväe ülesannete täitmiseks võib vabatahtlikke teenistujaid kaasata. Vabatahtlikke teenistujaid võib kaasata riigi sõjaliseks kaitseks

valmistumiseks ja osalemiseks rahvusvahelises sõjalises koostöös. Sõjaliseks kaitseks valmistumine on näiteks ajateenijate, reservväelaste koolitamine ja neile väljaõppe andmine. Lisaks täpsustatakse, et vabatahtlikus teenistuses olev isik ei täida teenistusülesandeid sõltumatu isikuna (nagu töövõtulepingu puhul), vaid teenistusülesannete täitmisel ta allub Kaitseväge korraldusele ja juhtimisele.

Vabatahtlik teenistus on eristatud reserv- ja tegevteenistusest. Vabatahtlik teenistus ei ole kaitseväekohustuse täitmine, vaid reservis olev isik asub täitma Kaitseväge ülesandeid omal soovil. Vabatahtlikus teenistuses täidab isik samu teenistusülesandeid nagu rahuaja ametikohale nimetatud tegevväelane, kuid teenistusse võtmise vorm ja teenistuse korraldus erinevad tegevteenistusest. Vabatahtlikusse teenistusse võetakse isik konkreetse ülesande täitmiseks või tegevuse elluviimiseks ning vastavad ülesanded ja tegevused määratakse teenistusse võtmise lepingus. Uue teenistusliigi loomise eesmärk on võimaldada kaasata Kaitseväge vajaliku väljaõppega reservis olevat isikut lühiajaliselt ning vajaduspõhiselt näiteks ajutiselt mehitamata ametikoha ülesande täitmiseks. Kaasamisvajaduse teeb kindlaks Kaitseväge sõltuvalt olukorrast ja tegevustest, kuhu oleks ajutiselt vaja kaasata spetsiifilise väljaõppe ja taustaga isikuid, või kui olemasoleva isikkoosseisuga ei ole võimalik tegevusi vajalikus mahus ellu viia. Teiselt poolt annab see soovijatele võimaluse panustada riigikaitsele rohkemal määral. Paindlikku töötamist (ja enda mittesidumist pikaajsete töölepingutega) hindab tööturul järjest rohkem inimesi.

Kuna vabatahtlik teenistus on eristatud kaitseväekohustuse täitmisest, ei laiene siinkohal reservis oleva isiku teenistusse võtmisel reservteenistusse võtmise piiranguid. Näiteks vabatahtliku teenistuse puhul ei laiene KVTS-i § 70 lõike 3 punktis 1¹ ning KVTS-i § 70 lõikes 4 sätestatud piirangud, mille kohaselt ei kutsuta reservteenistusse ega lisaõppekogunemisele reservis olevat isikut, kes on asunud või nimetatud riigikaitseleise töökohustusega ametikohale. Kuna tegemist on reservis oleva isiku enda algatusel, vaba tahte alusel tehtava lühiajalise tegevusega, arvestades enda töö- ja eraelu võimalusi, siis ei ole selle teenistusliigi puhul vaja kehtestada kõiki samasuguseid piiranguid ja kohustusi, mis on ette nähtud kaitseväekohustuse täitmisele. Vabatahtlikus teenistuses olev isik on vabatahtlik teenistuja.

ATS § 7 lõike 3 punkti 4 kohaselt alaliselt riigi sõjaline kaitsmine ja selleks valmistumine on avaliku võimu teostamine. Avaliku võimu teostamine on üksikisikute suhtes riigivõimu teostamine, mistõttu avalikku võimu saavad teostada vaid ametnikud.

KVTS § 7 kohaselt tegevteenistus on avaliku teenistuse eriliik, kus kaitseväekohustuslane töötab sõjaväelise auastmega rahuaja ametikohal või kaitseväekohustuslane on mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni ajal asunud täitma sõjaväelise auastmega sõjaaja ametikoha ülesandeid. Avaliku võimu teostamise õigus on tegevväelasel tegevteenistuses olles ning avalikku võimu teostab tegevväelane enda sõjaväelise auastmega rahuaja ametikoha teenistusülesannete täitmise kaudu.

Ka reservväelased ja ajateenijad osalevad riigi sõjalises kaitses ja selleks valmistumises, kuid nemad täidavad riiklikku kohustust, mistõttu nende teenistust ei saa käsitleda avaliku teenistusena ning avaliku võimu teostamisega ATS § 7 mõttes.

Uue teenistusliigi eesmärk on kaasata vajaliku oskuste ja väljaõppega reservis olevat isikut tegevustesse, mida üldjuhul teostavad tegevväelased ja selleks, et vabatahtlikul teenistujal tekiks samasugused õigused ja kohustused nendes tegevustes osalemiseks vastavalt ülesande eesmärgile, tuleb vabatahtlikule teenistujale anda avaliku võimu teostamise volitused (eelnoü § 7¹ lõige 4). Teenistusülesannete täitmiseks vajalikud volitused sätestatakse halduslepingus.

Punktiga 4 muudetakse KVTS-i § 9. Kehtiva sätte kohaselt esitab valdkonna eest vastutav minister iga aasta 1. märtsiks Vabariigi Valitsusele eelmise kalendriaasta kohta aruande kaitseväekohustuse täitmisest ja kaitseväeteenistuse korraldamisest. Kuna ministeeriumite aruandekohustus tuleneb Vabariigi Valitsuse seaduse § 41 lõikest 1, ei ole otstarbekas täiendavat aruande esitamise kohustust KVTS-is sätestada. Kaitseväekohustuse täitmise aruanne on teavitav dokument ja sellega ei kaasne Kaitseministeeriumile, valitsemisala asutustele ega Vabariigi Valitsusele lisakohustusi. Seetõttu muudetakse sätet selliselt, et aruanne kaitseväekohustuse täitmise ja kaitseväeteenistuse korraldamise kohta avalikustatakse iga aasta 1. aprilliks Kaitseministeeriumi veebilehel ning huvilistel on õigus teha lisapäringuid ja esitada täpsustavaid küsimusi avalikustatud aruande kohta. Aruande avalikuks tegemise tähtaega muudetakse praktilisest vajadusest ühe kuu võrra hilisemaks.

Punktiga 5 muudetakse KVTS-i § 22 lõiget 5. Kehtiva sõnastuse kohaselt võib tegevväelase esitada uue sõjaväelise auastme saamiseks, kui ta vastab rahuaja ametikoha nõuetele, on kaitseväeteenistuses olnud vähemalt nõutava auastme vanuse ning rahuaja ametikohale vastavust hinnanud ülem või temast kõrgem ülem on teinud sellekohase ettepaneku. Tegevväelaste puhul toimub nõutava auastme vanuse arvestus vaid kaitseväeteenistuses oldud aja eest, kuid reservis olevate isikute auastme vanuse arvestamisel arvestatakse ka reservis oldud aega. Seega on tegevväelaste ja reservis olevate isikute auastme andmise alused erinevad, mis ei ole aga põhjendatud. Et auastme andmise nõudeid ühtlustada, jäetakse tegevväelaste auastme andmise nõuete sättest välja kaitseväeteenistuses oldud aeg ning nõutava auastme vanuse arvestamisel arvatakse juurde ka reservis oldud aeg.

Punktiga 6 muudetakse KVTS § 26¹ lõiget 12. Kehtiva sõnastuse kohaselt kaitseväekohustuslase ja kaitseväekohustust võtta sooviva isiku terviseseisundi hindamise käigus tuvastatud diagnoosid edastab terviseseisundit hindav arst tervise infosüsteemi (edaspidi TIS). Muudatusega täiendatakse sätet selliselt, et terviseseisundi hindamise käigus osutatud tervisehoiuteenuste andmed s.t lisaks diagnoosidele ka uuringu e-saatekirjad ja tulemused edastatakse tervise infosüsteemi.

Kaitseministri määrusega kehtestatakse täpsem loetelu, milliseid tervise infosüsteemi andmeid Kaitseressursside Amet ja Kaitsevägi seoses kaitseväekohustuslase või kaitseväekohustust võtta sooviva isiku terviseseisundi hindamisega tervise infosüsteemi edastavad.

Terviseseisundit hindav arst koostab tervishoiuteenuse korraldamise seaduse § 59² lõike 2 alusel kehtestatud määruses sätestatud saatekirja, mis edastatakse tervise infosüsteemi. Säte võimaldab terviseseisundit hindaval arstil suunata TIS-i edastatavate dokumentide andmekoosseisu ning nende esitamise tingimuste ja korra alusel e-saatekirja kaitseväekohustuslase ja kaitseväekohustust võtta sooviva isiku terviseseisundi hindamisel kohustuslike ja täiendavate terviseuuringutele saatmisel tervishoiuteenuse osutajale (edaspidi TTO).

Kehtiv kord näeb ette KRA arsti poolt terviseuuringutele suunamise, küll aga pole sätestatud selle täpsemat korraldust. Praktikas toimub suunamine kokkuleppel TTO-ga KRA edastatud terviseuuringutele suunatud isikute nimekirja alusel või saatekirjaga, mis mõlemal juhul on isikule väljastatud paber kandjal. See tähendab et uuringute tegemiseks peab TTO kandma uuringu tellimuse andmed käsitsi oma infosüsteemi, millega kaasneb suur töökoormus.

Edaspidi koostatakse ja edastatakse e-saatekirja TIS-i kaudu ning KRA arstile tagatakse TIS-i kaudu terviseuuringutele suunamine tervishoiusüsteemis ühtsetel alustel edastamiseks sarnaselt tervishoiuteenust osutavale tervishoiutöötajale.

Täpsustatud korraldusega kaob muuhulgas ära vajadus paberkandjal saatelehele ning E-saatekirja liikumine TIS-i kaudu tagab tervishoiuteenuse osutaja uuringu vastuse kiire jõudmise KRA arstile edasiste otsuste tegemiseks. Kokkuvõttes toetab muudatus tervishoiuressursside otstarbekamat kasutamist.

Punktidega 7 ja 8 muudetakse ning täiendatakse välisriigis elava kutsealuse ajateenistusse asumisest vabastamise sätteid. KVTS-i § 39 lõike 1 punkti 4 kohaselt vabastatakse ajateenistusse asumisest isik, kes on vahetult tema andmete kaitsevääkohustuslaste registrisse kandmisele eelnenud ajal elanud rahvastikuregistri andmetel katkematult vähemalt seitse aastat välisriigis või on vahetult tema andmete kaitsevääkohustuslaste registrisse kandmisele eelnenud ajal sündinud ja elanud välisriigis ning ei ole viie aasta jooksul andmete registrisse kandmisest arvates esitanud kirjalikku taotlust aja- või asendusteenistusse asumiseks. Muudatuse kohaselt jäetakse sättest välja isiku poolt ajateenistusse asumise taotluse esitamise tähtaeg (viis aastat) ning uue sõnastuse kohaselt arvab Kaitseressursside Amet isiku, kes on rahvastikuregistri andmetel elanud vahetult enne 17-aastaseks saamist seitse aastat välisriigis, reservi ilma viieaastast ooteperioodi rakendamata ning sellises saatuses isikul on võimalik esitada ajateenistusse asumise taotlus kogu kutsealuse vanuse jooksul (kuni 28-aastaseks saamiseni). Taotluse saamisel hindab amet isiku tervises seisundit ja tervisenõuetele vastavust ning seejärel muudab isiku andmed registris uuesti kutsealuseks ja väljastab aja- või asendusteenistusse asumise otsuse (lõiked 6 ja 7).

Punktiga 9 muudetakse KVTS-i § 44 lõiget 2. Uue sõnastusega muudetakse kutseõppe ja kõrghariduse omandamiseks ajateenistusse kutsumisest ajapikenduse taotlemise kord selgemaks ning taotlemise alused ühtlustatakse välisriigis kõrghariduse omandamise ajapikenduse taotlemise korraga. Seni kehtinud sätte kohaselt tuli Eestis kõrgharidust omandaval kutsealusel esitada ajapikenduse taotlus hiljemalt 15. septembriks ning taotluses tuli märkida, millal ta kolme aasta jooksul alates õpingute alustamisest soovib ajateenistusse asuda. Samas, välisriigis kõrgharidust omandaval kutsealusel selliseid lisatingimusi kehtestatud ei ole. Muudatuse eesmärk on lihtsustada ja võrdsustada ajapikenduse taotlemise aluseid ning Eesti kutseõppeasutuses või kõrgkoolis õpingute jätkamiseks ajapikenduse taotlemisel kaotatakse ära senised lisatingimused. Uue korra kohaselt tuleb kutsealusel, kes alustab õpinguid kõrgkoolis vahetult peale keskhariduse omandamist, esitada ajapikenduse taotlus hiljemalt 30 päeva jooksul kõrgkooli immatrikuleerimisest. Ajapikendust on õigus saada kuni õpingute nominaalaja lõpuni, kuid mitte kauem kui kutsealuse 23-aastaseks saamiseni. Ka edaspidi on kutsealusel õigus asuda ajateenistusse varem, taotledes kõrgkoolist akadeemilist puhkust, mida võimaldatakse kõrgharidusseaduse § 15 lõike 1 punkti 7 alusel kuni aasta ajateenistuse läbimiseks.

Punktiga 10 täiendatakse KVTS-i § 49 lõikega 16. KVTS-i §-s 49 on sätestatud ajateenijate põhiõiguste ja -vabaduste piiramise alused. Kuna kodanike põhiõigused ja -vabadused tulenevad Eesti Vabariigi põhiseadusest, siis on ajateenistuses kui põhiseadusest tuleneva kohustuse täitmise perioodil seatud ajateenijate õigustele ja vabadustele teatud piirangud. Eelnõuga nähakse ette, et ajateenijale võib ilma tema nõusolekut küsimata taotleda Kaitseväge algatusel salastatud teabele juurdepääsu õigust, kui Kaitseväge juhataja on määranud ajateenija rahuaja ametikohale juurdepääsu õiguse taseme riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduses sätestatud korras.

Lähiaastatel hangitakse riigikaitseks üha rohkem süsteeme (nt keskmää õhutõrje, mitmikraketiheitjad, varitsev õhuründemoon, laevatõrje raketisüsteem jne), mille kasutusele võtmise eelduseks on nende kasutajate salastatud teabele juurdepääsu õiguse omandamine. Eesti riigikaitse on üles ehitatud reservteenistuse põhimõttel, mis tähendab, et mitmeid

(relva)süsteeme opereerivad ka kaitseväekohustuslased kaitseväeteenistuskohustuse täitmisel (sh ajateenijad oma sõjaväelise väljaõppe ajal) ning seega on vajalik, et neil oleks õigus salastatud teabele juurdepääsuks ja seda töödelda juba väljaõppe ehk ajateenistuse ajal. Riigisaladusele juurdepääsu loa saamise protsess kestab vähemalt kolm kuud, millele võib lisanduda ühekuuline salastatud välisteabele juurdepääsu sertifikaadi väljastamise aeg, mis moodustab olulise aja näiteks kaheksakuulisest ajateenistusest, mille jooksul ei saa ajateenijat kaasata salastatud süsteemidega seotud väljaõppesse. Lisaks eeldab protsess, et isik esitab vaba tahte alusel vastava taotluse, ja julgeolekukontrolli tegemiseks peab isik esitama ka nõusoleku. Samas on kaitseväeteenistuskohustuse täitmine kohustuslik ning KVTS-i § 12 lg 7 ja § 51 järgi võib Kaitsevägi sätetes nimetatud subjekte nimetada ametikohale ilma nende nõusolekuta. Ametikoha ülesannetest lähtuvalt võib olla vaja riigisaladust ja/või salastatud välisteavet töödelda, mis eeldab vastava loa või sertifikaadi olemasolu.

Selleks, et ajateenistust tõhustada ja väljaõpe sujuvamaks muuta, peab Kaitsevägi vajalikuks, et ka ajateenijate puhul saaks rakendada samasugust erandit, nagu on sätestatud sõjaväelise auastmega sõjaaja ametikohale nimetatud kaitseväekohustuslasel (riigisaladuse ja välisteabe seaduse § 30¹), s.t kaitseväeteenistuskohustuse täitmise ajaks antakse ajateenijale riigisaladusele juurdepääsu õigus julgeolekukontrolli teostava asutuse otsuse alusel. Ajateenija suhtes julgeolekukontrolli teostamise ja talle juurdepääsu õiguse taotluse esitab Kaitsevägi. Tulenevalt RSVS § 30¹ lõikest 3 Kaitsevägi teavitab ajateenijat kavatsusest esitada tema suhtes julgeolekukontrolli teostamise ja talle juurdepääsuõiguse andmise taotlus ning määrab tähtaja, mis ei või olla lühem kui kümme tööpäeva, mille jooksul isikul on õigus kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis keelduda julgeolekukontrollist. Juhul, kui ajateenija ei anna julgeolekukontrolliks nõusolekut või tallejuurdepääsu õigust ei anta, siis ei jää tal ajateenistus läbimata, vaid ta nimetatakse ametikohale, millele ei ole ette nähtud salastatud teabele juurdepääsu õigust.

Kaitseväe hinnangul on neid ajateenijaid, kellel on juurdepääsu õigust vaja, kalendriaastas umbes 400, olenevalt Kaitseväe võimearendustest.

Punktiga 11 muudetakse KVTS-i § 52 lõiget 5. Paragrahvis 52 on sätestatud ajateenija lähetamise ja ajateenistuskohast väljalubamise kord. Lõike 5 sõnastuse kohaselt on ajateenija lähetamine rahvusvahelisele sõjalisele operatsioonile või rahvusvahelise sõjalise operatsiooni piirkonda keelatud.

See piirang on kehtestatud seetõttu, et RSO-le ei saadetakse isikuid, kellel puuduvad väljaõpe ja vajalikud oskused. Samas on Kaitseväe hinnangul ajateenijad pärast sõduri baaskursuse ja vastava eriala väljaõppe läbimist omandanud vajalikud oskused ja teadmised, et osaleda ka muudes Kaitseväe tegevustes. Tavapraktikas komplekteeritakse RSO-dele saadetavad üksused tegevväljast, kuid praegusel ajal on tekkinud olukord, kus mereväe laevastikku kuuluv miinitõrje grupp on määratud RSO-le NATO kiirreageerimisüksuse koosseisus, mistõttu ei saa nendele laevadele ajateenijaid võtta kehtiva piirangu tõttu. Seega on ajateenijate väljaõppe võimalused piiratud. Olukorra lahendamiseks tuleb luua võimalus lähetada RSO-le või RSO piirkonda ka ajateenija, kuid tingimusel, et ajateenija on omandanud sellise taseme väljaõppe, mis võimaldaks tal täita laevameeskonna ülesandeid. Ajateenija oskuste ja väljaõppe kohta annab hinnangu väljaõpet korraldav ülem.

Lisaks tuleb enne lähetamist küsida ajateenija kirjalikku nõusolekut RSO koosseisu arvatud laeval teenistusülesannete täitmiseks. Kuigi väljaõppel osalemine on ajateenijale kohustuslik, lähetatakse RSO piirkonda vaid neid ajateenijaid, kes on andnud selleks oma nõusoleku.

Seega, lähtuvalt eeltoodust muudetakse eelnõuga KVTS-i § 52 lõiget 5 ning sätestatakse, et ajateenija lähetamine rahvusvahelisele sõjalisele operatsioonile või rahvusvahelise sõjalise operatsiooni piirkonda on lubatud vaid ajateenija nõusolekul.

Siinkohal on oluline tuua välja, et ajateenija RSO-l osalemise aeg ja ajateenistuse kogukestus kokku ei tohi ületada esialgset ajateenistuse kestust.

Ajateenijale makstakse RSO-l osalemise ajal suuremat toetust, mille maksmise ulatus ja kord kehtestatakse Vabariigi Valitsuse 03.01.2017. a määrusega nr 1 „Ajateenija ja asendusteenistuja toetuse, reservväelasele õppekogunemisel ja reservasendusteenistujale reservasendusteenistuses ja erakorralises reservasendusteenistuses osalemise aja eest makstava toetuse ning ajateenija ja asendusteenistuja lapse toetuse ulatus ja maksmise kord“.

Kehtiva määruse kohaselt makstakse ajateenijale igakuist toetust ja kui ta lähetatakse välisriiki kauemaks kui 14 päevaks, makstakse talle lisatoetust 10 eurot päevas kuni lähetuse lõpuni.

Vabariigi Valitsuse määrusesse lisatakse toetus, mida hakatakse maksuma ajateenijale RSO-l osalemise ajal peale igakuise toetuse. Kuna RSO-le lähetatud ajateenija täidab RSO-l tegevväelasega samu ülesandeid, siis võetakse makstava toetuse suuruse arvutamise aluseks RSO-l osalemise ajal tegevväelasele makstava päevaraha suurus, mis on 32 eurot.

KVTS-i § 116 lõike 3 kohaselt võib tegevväelase päevaraha RSO ajal suurendada. Päevaraha suurendamise tingimused ja korra kehtestab Kaitseväge juhataja. Päevaraha suurendatakse vastavalt RSO piirkonnale määratud koefitsiendi korrutisega. Näiteks kui piirkonna või ülesande koefitsient on 2,0, siis korrutatakse vastava koefitsiendiga ka päevaraha suurus. Et tagada ajateenijatele ühetaoline ja selge toetuse maksmise kord, nähakse Vabariigi Valitsuse määruses ette kindel toetussumma, mis ei sõltu RSO piirkonna või ülesande koefitsiendist. Et vähendada kahe sarnaseid teenistusülesandeid täitva, kuid erineva sihtrühma ebavõrdset kohtlemist, kehtestatakse toetuse suuruseks 64 eurot päevas. 64 eurot on keskmine päevaraha suurus, mida makstakse tegevväelasele, kes on lähetatud RSO piirkonda, mille koefitsient on 2,0. See koefitsient on kehtestatud riskiga RSO ülesandele või piirkonnale.

Punktiga 12 täiendatakse KVTS-i § 52 lõigetega 5¹ ja 5², milles täpsustatakse ajateenija RSO-le lähetamise korda. Uute sätete kohaselt võib ajateenija RSO-le lähetamiseks antud kirjaliku nõusoleku igal ajal tagasi võtta ning kui ta võtab nõusoleku tagasi RSO-l osalemise ajal, siis peab Kaitseväge korraldama ajateenija RSO-lt tagasi toomise esimesel võimalusel. Sellisel juhul toimetatakse ajateenija tema ajateenistuskohale ja tema tavapärane väljaõpe jätkub kuni ajateenistuse lõpuni.

Punktiga 13 muudetakse KVTS-i § 52 lõiget 6, milles on sätestatud ajateenija ajateenistuskohast väljalubamise kord. Sätte kohaselt on ajateenijal õigus taotleda ajateenistuskohast väljalubamist, kui see ei takista sõjaväelise väljaõppe läbiviimist ega teenistusülesannete täitmist. Senise korra kohaselt tuli ajateenijal esitada kirjalik taotlus, kui ta soovis ajateenistuskohast väljaluba saada. Muutunud tava tõttu antakse väljaluba ajateenijale ka ilma tema taotluseta. Kuigi väljaloo andmise sagedus ja kord sõltuvad väljaõppe intensiivsusest ning plaanist, on tänapäeval üha tavalisem, et ajateenijal lubatakse ajateenistuskohast lahkuda peale tunniplaanis ettenähtud väljaõpet ning ajateenijal tuleb väeossa naasta enne öörahu. Kuna seaduses kehtestatud väljaloo taotlemise kord ja tegelik väljaloo andmise tava enam ei ühti, antakse eelnõuga ajateenistuskohast väljalubamise korra kehtestamine üle Kaitseväge juhatajale (eelnõu **punkt 14**). Väljalubamise kord kehtestatakse Kaitseväge juhataja käskkirjaga.

Punktis 15 muudetakse KVTS-i § 56, milles on sätestatud ajateenistuse lõppemise alused. Kui üldjuhul loetakse ajateenistus lõppenuks ajateenistuse kestuse lõppemisega ehk 8- või 11-kuulise väljalõppe läbimisel, siis teatud asjaolude esinemisel vabastab ajateenistuskoha ülem ajateenija ajateenistusest enne ajateenistustähtaja lõppu. Näiteks vabastatakse ajateenija ajateenistusest enne tähtaega, kui ta ei vasta või ajutiselt ei vasta kaitseväge teenistuskohustuslase

tervisenõuetele või kui ajateenija sai lapsevanemaks või muuks last ülal pidavaks isikuks või ainsaks isikuks, kes peab ülal raske või sügava puudega inimest, ning ülalpidamiskohustust tuleneb perekonnaseadusest.

Lisaks eeltoodule on KVTS-is sätestatud juhud, millal võib ajateenistuskoha ülem ajateenija enne tähtaega ajateenistusest vabastada. Need on ajateenija raske perekondlik olukord või kui esmase sõjaväelise väljaõppe läbinud ajateenija võetakse tegevteenistusse kadetina või esmase sõjaväelise väljaõppe läbinud ajateenija asub kõrgharidust omandama arsti või õe erialal. Muul põhjusel vabastatakse ajateenistusest enne tähtaega üldjuhul siis, kui isik ei ole läbinud ajateenistust ettenähtud mahus ja teda sõjaaja ametikohale ei nimetata.

Ajateenistus loetakse lõppenuks, kui ajateenija on läbinud kogu väljaõppeprogrammi ettenähtud tähtajaga. Erialakursus läbitakse umbes viie kuu möödumisel ajateenistuse algusest, mis tähendab, et selleks ajaks on ajateenija omandanud enda ametikohale vastavad oskused ja teadmised. Pärast erialakursuseid jätkub ajateenijate väljaõpe üheskoos allüksusekursusel, mille eesmärk on harjutada koostööd oma jao, rühma, kompanii ja suurema üksuse koosseisus. Seega on selleks etapiks ajateenijal läbitud kolm neljandikku tema väljaõppeprogrammist, ta on omandanud n-ö üksikvõitlejana ametikohale kehtestatud nõuded ja oskused ning seega saaks ta asuda tegevteenistusse enne ajateenistuse väljaõppeprogrammi läbimist (st 8- või 11-kuu läbimist). Tänapäeval on võimalik sellisel viisil tegevteenistusse võtta ajateenijat vaid kadetina. Et tagada Kaitseväge teatud ülesannete järjepidev toimimine, tuleb tegevteenistusse võtmise eesmärgil ajateenistusest vabastamise aluseid laiendada.

Enne 2012. aastat kehtinud KVTS-i kohaselt oli ette nähtud järgmine: kui ajateenija oli teeninud vähemalt kolm neljandikku oma ajateenistuse kestusest, võis ta teenistusest vabastada ja lugeda tema ajateenistuskohustuse täidetuks väeosa ülema otsuse alusel lepingulisse teenistusse võtmisega alalises valmiduses olevas väeüksuses või allüksuses. Seega on ajateenijate tegevteenistusse võtmine enne ajateenistuse lõppu olnud ka varasem praktika, kuigi 2013. aasta 1. aprillil jõustunud KVTS-iga sellist võimalust enam ette ei nähtud.

KVTS-i § 56 lõike 3 punktis 2 sätestatakse, et ajateenistuskoha ülem võib ajateenija ajateenistusest vabastada, kui esmase sõjaväelise väljaõppe läbinud ajateenija võetakse tegevteenistusse kadetina. Eelnõuga muudetakse KVTS-i § 56 lõike 3 punkti 2 ning sätestatakse, et ajateenistuskoha ülem võib ajateenija ajateenistusest vabastada, kui esmase sõjalise väljaõppe läbinud ajateenija võetakse tegevteenistusse. Kõnesolevast sättest jäetakse välja sõna „kadett“ ning sellega laiendatakse ennetähtaegselt ajateenistusest vabastamise võimalust tegevteenistusse võtmise eesmärgil. Kui isik vabastatakse ajateenistusest enne tähtaega, võetakse ta tähtajaliselt tegevteenistusse ja nimetatakse rahuaja ametikohale. Tegevteenistusse võtmisel ja rahuaja ametikohale määramisel peab isikul olema ametikohal nõutav haridus ning sõjaväeline väljaõpe.

Punktiga 16 täiendatakse KVTS-i § 56 lõiget 3 punktiga 4 ning lisatakse ajateenistusest enne tähtaega vabastamise võimalusena ajateenistuskoha ülema antud hinnang selle kohta, et ajateenijat ei ole otstarbekas sõjaaja ametikohale nimetada. Sõjaaja ametikohale nimetamise eeldus on isiku omandatud sõjaväeline väljaõpe, mis on vajalik selleks, et täita edukalt teenistusülesandeid rahu- ja sõjaajal. Sõjaaja üksuste komplekteerimisel on igal üksusesse kuulaval isikul oma kindel eesmärk ja funktsioon, mistõttu on oluline, et sõjaaja ametikohale nimetatud isik suudab nii rahu- kui ka sõjaajal oma ülesandeid täita vastavalt ootustele ja väljaõppele. Kõige esmasema ja vahetuma hinnangu ajateenija võimekusele ja oskustele saab anda tema ajateenistuskoha ülem. Kui ajateenija ei suuda ajateenistuses antavat väljaõpet omandada, siis ei ole puudulike oskustega ajateenijat otstarbekas sõjaaja ametikohale nimetada, kuna puuduliku sõjaväelise väljaõppega reservis olev isik võib seada ohtu kogu oma üksuse. Seega antakse eelnõuga ajateenistuskoha ülemale võimalus vabastada ajateenija ajateenistusest enne tähtaega, kui ülema hinnangul ei ole ajateenijat võimalik sõjaaja ametikohale nimetada.

Enne tähtaega ajateenistusest vabastatud isik arvatakse reservi. Selle sätte alusel ajateenistusest vabastatud isikul ei ole õigust saada KVTS-is sätestatud hüvitisi ega toetusi, mis on ettenähtud tavapärase tähtajaga ajateenistuse läbimise korral. See tähendab, et ennetähtaegselt ajateenistusest vabastatud isikule ei maksta mootorsõiduki juhtimisõiguse omamise eest toetust, samuti lõpetatakse isiku eest sotsiaalmaksu maksmine. Tulenevalt sotsiaalmaksuseaduse § 6 lõikest 3³ maksab riik sotsiaalmaksu tähtajaks ajateenistuse lõpetanud isiku eest kaks kuud alates ajateenistusest vabastamise päevast. Isikule, kes vabastati ajateenistusest ennetähtaegselt põhjusel, et ta ei suutnud ajateenistuses väljaõpet omandada, lõpetatakse sotsiaalmaksu maksmine üks kuu peale ajateenistusest vabastamist.

Punktis 17 täiendatakse KVTS-i § 76 lõiget 1 punktiga 11. KVTS-i §-s 76 on sätestatud alused, mille puhul reservis olev isik vabastatakse reservteenistuses osalemise kohustusest. Lõikes 1 on kehtestatud loetelu asjaoludest, mille ilmnemisel vabastatakse reservis olev isik reservteenistuses osalemise kohustusest ilma vastavat otsust vormistamata, s.t tegemist ei ole Kaitseväe juhataja või tema volitatud ülema tehtava kaalutusotsusega. Nimetatud loetellu lisatakse reservis olevad isikud, kes on usulistel või kõlbelistel põhjustel keeldunud reservteenistusest ning esitanud vastava taotluse Kaitseressursside Ametile KVTS-i § 80¹ lõikes 3 sätestatud korras. Taotlus reservteenistuse asendamiseks asendusteenistusega tuleb esitada vähemalt 30 päeva enne reservteenistuse algust. Hiljem esitatud taotlus reservteenistusse tulemise kohustusest ei vabasta. Kaitseressursside Amet otsustab, kas asendada reservteenistus asendusteenistusega.

Punktis 18 tunnistatakse kehtetuks KVTS-i § 76 lõike 3 punkt 3, mis on seotud eelmises punktis tehtava muudatusega. Kui reservis olev isik on esitanud Kaitseressursside Ametile tähtajaks taotluse reservteenistuse asendamiseks asendusteenistusega, siis ei ole reservis oleva isiku reservteenistust korraldaval ülemal vaja vabastamisotsust vormistada.

Punktis 19 muudetakse KVTS-i § 79 lõiget 2¹. KVTS-i §-s 79 on sätestatud asjaolud, mille esinemisel võib reservväelase enne õppekogunemise lõppu reservteenistusest vabastada. Sellised olukorrad on näiteks reservväelase halvenenud tervises seisund, mille tõttu ei ole tal enam võimalik õppekogunemisel osaleda, või ootamatult tekkinud raske perekondlik olukord. KVTS-i § 79 lõike 2¹ kohaselt võib Kaitseväe juhataja või tema volitatud ülem vabastada reservväelase õppekogunemiselt Kaitseväe ülesannetest tuleneval põhjusel kõrgendatud kaitsevalmiduse ja mobilisatsiooni ajal.

Õppekogunemiste läbiviimise praktikas on esinenud olukordi, kus õppekogunemisele kutsutud üksuse väljaõppe eesmärk on saavutatud enne õppekogunemise kutses märgitud tähtaega, kuid seaduses puudub alus vabastada reservväelasi õppekogunemiselt enne õppekogunemise lõppu Kaitseväe ettepanekul. Seaduses on sätestatud vastav võimalus vaid kõrgendatud kaitsevalmiduse ja mobilisatsiooni ajal, kuid Kaitseväe hinnangul on vaja vastav erisus sätestada ka rahuajal korraldatavatele õppekogunemistele. Sellise võimaluse sätestamine annab vajaliku paindlikkuse kasutada õppekogunemisele kutsutud üksuste ja reservväelaste aega tõhusamalt ning tegelik õppekogunemisel osalemise aeg sõltub väljaõppe tulemuste ja eesmärkide saavutamise kiirusest. Seetõttu muudetakse KVTS-i § 79 lõiget 2¹ ja see sõnastatakse selliselt, et Kaitseväe juhataja või tema volitatud ülem võib vabastada reservväelase õppekogunemiselt Kaitseväe ülesannetest tulenevatel põhjustel. Vastav alus laieneb nii kõrgendatud kaitsevalmiduse, mobilisatsiooni kui ka rahuajal õppekogunemise korraldamisele.

Punktiga 20 täiendatakse KVTs-i uue peatükiga 7³, millega kehtestatakse vabatahtliku teenistuse korraldamise põhimõtted ja alused.

Eelnõuga luuakse täiendav kaitseväeteenistuse liik, milleks on vabatahtlik teenistus. Uue teenistusliigi loomisega laiendatakse reservis olevate isikute võimalusi osaleda Kaitseväge ülesannete täitmisel, mis põhineb vabatahtlikkusel ning on eristatud reservteenistusest ehk õppekogunemisel ja lisaõppekogunemisel osalemisest.

Samuti on see teenistusliik oma põhiolemuselt teistsugune kui Kaitseliidu tegevliikmete vabatahtlik tegevus – Kaitseliidus täidetakse erinevaid teenistuskohustusi vabast ajast ja tasu saamata, uus sätestatav vabatahtlik teenistus on kaitseväeteenistusse asumine, mille kohta sõlmitakse töösuhet kinnitav leping ja mis on mõeldud eeskätt lühikeste tööampsude tegemiseks. Tasustamine toimub tegevväelastega samadel põhimõtetel.

Seni värvati instruktoritena/koolitajatena reservis olevaid isikuid käsunduslepinguga. Kuigi oma olemuselt sarnaneb käsundusleping vabatahtliku teenistusega s.t reservis olev isik kohustub vastavalt lepingule osutama Kaitseväge teenuseid ja Kaitseväge peab maksma reservis oleval isikule selle eest tasu, siis käsundiga ei saa anda üle avaliku võimu teostamise volitusi (käsuõigust), lisaks käsunduslepingu puhul ei laiene käsundisaajale tema vigastada saamisel või haigestumisel teenistusülesannete täitmise tõttu KVTsist tulenevad sotsiaalsed tagatised. Käsunduslepingu puhul on käsundisaaja õigused ja kohustused piiratud ning sotsiaalsed tagatised puuduvad. Sellest tulenevalt vabatahtliku teenistuse loomise ja teenistusse võtmise regulatsiooni välja töötamise eesmärk on lihtsustada ja ühtlustada teenistusse võtmise alused ja vabatahtliku teenistuja õigused ja kohustused.

Kehtiva KVTs-i kohaselt jaguneb kaitseväeteenistus kaheks: kaitseväeteenistuskohustuse täitmine ja tegevteenistus. Kaitseväeteenistuses olev isik on kaitseväelane.

Kaitseväeteenistuskohustust täidab meessoost kodanik või vabatahtlikult kaitseväekohustuse võtnud naine aja- ja reservteenistuses. Tegevteenistus on isiku valitud ameti ja karjääri kaudu teenistusülesannete täitmine.

Uue loodava teenistusliigina saavad reservis olevad isikud osaleda teenistusülesannete täitmisel vabatahtlikult ja selleks ei tule neil asuda tegevteenistuses. Kuna vabatahtlik teenistus on kaitseväeteenistuse liik, siis loetakse vabatahtlikus teenistuses osalev isik kaitseväelaseks ning talle laienevad KVTs-is kaitseväelastele ettenähtud õigused ja kohustused.

Vabatahtliku teenistujaga sõlmitakse haldusleping, milles sätestatakse täpsemad ülesanded ja ülesannete täitmisega kaasnevad võimupiirid, volitused ja alluvussuhe. Alluvussuhte puhul märgitakse, kellele vabatahtlik teenistuja allub ja kas vabatahtlikul teenistujal on alluvaid, kelle osas tuleb teostada distsiplinaarvõimu. Kaitseväeline distsipliin eeldab käskude ja keeldude reeglistikust kinni pidamist, seega halduslepingus fikseeritud võimuvolitust antakse näiteks distsiplinaarvõimu teostamiseks ja käsuõiguseks³.

Vabatahtliku teenistuse loomisega ei muudeta tegevteenistuse põhimõtteid. Kui tegevteenistus põhineb karjäärisüsteemil, siis vabatahtlikus teenistuses olevale isikule tegevväelastele loodud karjäärisüsteem ei kohaldu, mis tähendab, et vabatahtliku teenistuja teenistusülesannete sisu ja keerukus sõltub tema varasemast väljaõppest ning tavapäraselt karjääri isik vabatahtlikus teenistuses teha ei saa. Karjäärialaseks arenguks tuleb isikul asuda tegevteenistusesse.

³ Käsuõigus on ülema ametikohast tulenev kõrgema ülema poolt üle antud õigus ja kohustus anda käsk oma pädevuse ulatuses. (KKS § 27)

Võrreldes tegevteenistusega on vabatahtlikusse teenistusse võtmise nõuded leebemad. Kuna reservis olevat isikut ei võeta tegevteenistusse, ei laiene talle ka rahuaja ametikohale nimetamise nõuded. Kui esmakordsel tegevteenistusse asumisel võetakse isik lühemaks perioodiks. Näiteks ühe kontingendi RSO lähetamise periood on 6 kuud, sellele eelnev ettevalmistus ja vajalik väljaõpe (ca kaks kuud), mistõttu oleks lepingu tähtjaks 8 kuud.

Teise näitena saab tuua ajateenijate väljaõppe läbiviimine. Sõltuvalt sellest, kas vabatahtlikku teenistujat soovitakse värvata sõduri baaskursuse või erialakursuse läbiviimiseks või kogu väljaõppetsükliks, sõlmitakse leping vastavalt siis kolmeks või üheteistkümneks kuuks.

Kuna vabatahtliku teenistuja puhul ei eeldata (ja ei ole ka loodava võimaluse eesmärk) pikemaajalise lepingu sõlmimist (isikul jääb jätkuvalt võimalus asuda tegevteenistusse), siis vabatahtlikusse teenistusse võtmisel ei lähtuta isiku füüsilise ettevalmistuse nõuetele vastavusest, sõjaväelisest auastmest ega muudest KVTS-i § 92 rahuaja ametikohale nimetamise nõuetest, vaid eelnõuga nähakse ette, et vabatahtlikusse teenistusse võetakse reservis olev isik, kelle tervises seisund vastab kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele ja kes on läbinud vähemalt esmase sõjaväelise väljaõppe.

Vabatahtlikku teenistust käsitletakse kaitseväekohustuse täitmisest eraldi, mis tähendab, et reservis oleval isikul, kes soovib panustada vabatahtliku teenistuse kaudu Kaitseväe tegevusse, tuleb endiselt täita ka kaitseväekohustust. Vabatahtliku teenistuse puhul seadustes kehtestatud piirangud tööandjatele ja kolmandatele isikutele ei laiene. See tähendab, et kui töötaja soovib asuda vabatahtlikku teenistusse, siis ei ole tööandja kohustatud säilitama tema töökohta ja palka. Tööandjale laienevad piirangud ja kohustused vaid ametniku või töötaja reservteenistuses viibimise ajaks.

Eelnõu kohaselt on Kaitseressursside Ametil ja Kaitseväel õigus töödelda reservis oleva isiku andmeid, et korraldada tema vabatahtlikku teenistust. Samad õigused on Kaitseressursside Ametil ja Kaitseväel ka isikute aja-, reserv- ja asendusteenistuse korraldamisel (§ 80¹⁵). Reservis oleva isiku andmeid töödeldakse, et hinnata, kas ta vastab vabatahtlikule teenistujale esitatavatele nõuetele. Töödeldavad andmed on näiteks andmed isiku hariduse, tervise ja karistatuse kohta ning muud vajalikud andmed, mille põhjal hinnatakse isiku sobivust teenistusse võtmisel ja teenistusülesannete määramisel.

Vabatahtlikult Kaitseväe ülesannete täitmisele kaasamiseks peab Kaitsevägi enne kindlaks tegema tegevused ja ülesanded, mida reservis olevad isikud saavad täitma asuda. Kaitsevägi esitab reservis olevatele isikutele otsepakkumisi või tehakse vastavate ametikohade või tegevuste loetelu teatavaks muul viisil. Otsepakkumiste saamiseks tuleb reservis oleval isikul anda kaitseväekohustuslaste registri iseteeninduskeskkonnas nõusolek. Kui isik annab pakkumiste saamiseks nõusoleku, annab ta ühtlasi nõusoleku töödelda enda andmeid vabatahtliku teenistuse korraldamiseks. Tegemist ei ole uudse IT-arendusega, kuna ka juba praegu saab kaitseväekohustuslaste registris anda isik nõusoleku kaitsevaldkonnas tööpakkumiste saamiseks.

Lisaks saab reservis olev isik ise avaldada soovi näiteks instruktorina väljaõppe läbiviimiseks või RSO-le lähetamiseks. Kui tahteavaldus laekub, hindab Kaitsevägi isiku sobivust ja võimaluse korral vormistatakse isikuga vabatahtlikusse teenistusse võtmise leping. Sellisel juhul tekib Kaitseväel ja Kaitseressursside Ametil õigus töödelda reservis oleva isiku andmeid tahteavalduse laekudes.

Vabatahtliku teenistuse puhul on eelkõige oluline, et isikul, kes soovib teenistusse asuda, oleks teenistusülesannete täitmiseks omandatud vajalikud oskused ja sõjaväeline väljaõpe (§ 80¹⁶

lg 1). Tervisenõuetele vastavuse tuvastamisel lähtutakse kehtivast otsusest, kui reservis olev isik ei taotle uut terviseseisundi hindamist. Lisaks tehakse vabatahtlikusse teenistusse asuda soovija osas taustakontroll. Taustakontrolli teostatakse KKS § 41³ korras.

KKS § 41³ lõike 1 kohaselt Kaitseväge teenistusse või tööle kandideeriva isiku ning tegevväelase, ametniku või töötaja Kaitseväge sobivuse hindamisel ja Kaitsevæle teenuse osutamisega seotud isikute Kaitsevæe julgeolekualale lubamise otsustamisel kontrollib Kaitsevæe põhimääruses määratud struktuuriüksus, kas:

- 1) isiku tegevus on või on olnud suunatud Eesti Vabariigi või Kaitsevæe üksuste julgeoleku vastu;
- 2) isik on või on olnud kaasatud koostöösse välisriigi luure- või julgeolekuteenistusega;
- 3) isik on seotud organisatsiooni või liikumisega, mis oma tegevusega eirab avalikku korda või mille tegevus on suunatud Eesti Vabariigi iseseisvuse ja sõltumatuse vägivaldsele muutmisele, territoriaalse terviklikkuse vägivaldsele rikkumisele, vägivaldsele võimuhaaramisele või Eesti põhiseadusliku korra vägivaldsele muutmisele;
- 4) isik on piiratud teovõimega;
- 5) isikul on karistus tahtlikult toimepandud kuriteo eest;
- 6) isik on isikuankeedis või sellele lisatud dokumentides tahtlikult varjanud andmeid, esitanud valeteavet või võltsitud andmeid;
- 7) isikul on narkootilise või psühhotropse aine, alkoholi- või hasartmängusõltuvus;
- 8) isikul on psüühikahäire, mis piirab tema võimet oma käitumisest aru saada või seda juhtida;
- 9) isik on pikemat aega viibinud välisriigis asjaoludel, mis ei ole tuvastatavad.

Nimetatud asjaolude ilmnemisel võib jätta isiku kaitsevæeteenistusse või tööle võtmata, isiku tegevteenistusest vabastada, töölepingu üles öelda ja keelduda isikut Kaitsevæe julgeolekualale lubamast.

Kaitsevægi on sõjaväeliselt korraldatud asutus, mille teenistujad töötlevad sageli tundlikku teavet, samuti puutuvad kokku relvade, laskemoona ja lõhkeaine käitlemisega ning omavad vaba juurdepääsu Kaitsevæe julgeolekualale ja infosüsteemidele. Seetõttu on oluline, et territooriumil viibivate ja teenistus- või töösuhtes olevate isikute tausta kontrollitakse märksa põhjalikumalt kui riigiasutuses, mille teenistujatel puudub kokkupuude relvade ja lõhkematerjaliga ning relvastatud jõu kasutamiseiga seotud väljaõppega.

Taustakontrolli teostamiseks tuleb vabatahtlikusse teenistusse asuda soovival isikul täita isikuankeet, milles toodud andmed võimaldavad Kaitsevæel hinnata tema sobivust Kaitsevæe ülesannete täitmiseks.

Nagu ka tegevteenistuse puhul, ei võeta vabatahtlikusse teenistusse isikut, kes on kriminaalasjas kahtlustatav või süüdistatav või kes on süüdi mõistetud ja kellelt on kohtuotsusega ära võetud õigus töötada kaitsevæeteenistusega või muu avaliku teenistusega seotud ametikohal või kelle puhul esineb muu seaduses sätestatud teenistusse võtmist välistav asjaolu (§ 80¹⁶ lg 2). Muu teenistusse võtmist välistav asjaolu on näiteks see, kui isik ei läbi KKS § 41³ alusel tehtavat taustakontrolli.

Vabatahtlikusse teenistusse võtmine vormistatakse lepinguga, milles märgitakse teenistusse võetava isiku ees- ja perekonnanimi ning isikukood; teenistusülesanded; teenistuskoha asukoht; teenistuse tähtaeg; teenistujale makstav palk ning lepingu lõppemise kord ja tingimused. Nagu ka tegevteenistusse võtmisel, otsustab vabatahtlikusse teenistusse võtmise Kaitsevæe juhataja või tema volitatud ülem. Üldjuhul on selleks teenistuskoha struktuuriüksuse ülem.

Eelnõu §-s 18¹⁷ sätestatakse vabatahtliku teenistuse korraldus. Kuna vabatahtlikus teenistuses olev isik täidab tegevväelastega samu teenistusülesandeid, kohaldatakse vabatahtliku teenistuja töökorraldusele KVTs-iga kehtestatud tegevväelaste töö- ja puhkeaja (KVTs-i §-d 104–105) ning lähetamise (KVTs-i §-d 113–117) regulatsiooni.

Lisaks sätestatakse, et reservis oleva isiku vabatahtlikus teenistuses olemise perioodi ei loeta KVTs-i § 69 lõikes 1 ja § 73 lõikes 1 kehtestatud reservteenistuse kestuse hulka.

KVTs-i § 69 lõike 1 kohaselt võib reservis oleva isiku tema auastme põhiliiki arvestades kutsuda õppekogunemisele järgmiselt:

- 1) ohvitser – kokku kuni 12 kuuks;
- 2) allohvitser – kokku kuni üheksaks kuuks;
- 3) sõdur – kokku kuni kuueks kuuks.

KVTs-i § 73 lõike 1 kohaselt võib reservväelane osaleda õppekogunemisel tema auastme põhiliiki arvestades järgmiselt: ohvitser kuni 30 päeva, allohvitser kuni 21 päeva ja sõdur kuni 14 päeva.

Seega tuuakse eelnõus välja, et vabatahtlikule teenistusele ega teenistuse kestusele nimetatud piirangud ei laiene, kuna vabatahtlik teenistus on eristatud kohustuslikust reservteenistusest.

Eelnõu §-s 80¹⁸ kehtestatakse vabatahtliku teenistuja tagatised.

Vabatahtlikule teenistujale makstakse teenistusülesannete täitmise eest palka lepingus ettenähtud ulatuses ja korras. Vabatahtliku teenistuja puhkuse andmisel lähtutakse töölepingu seaduse §-des 54–71 sätestatud regulatsioonist.

Nagu ka tegevväelastele, võimaldatakse vabatahtlikule teenistujale vajaduse korral tasuta toitlustus, arvestades teenistusülesannete täitmise asukohta, iseloomu, kestust ja muid olulisi tingimusi. Näiteks on toitlustus tagatud sõjaväelisel väljaõppel, rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil ning Kaitseväe laeval ja õhusõidukis. Vabatahtliku teenistuja võib majutada teenistusülesannete täitmise ajal selleks ettenähtud ruumi, milleks on üldjuhul kasarmuruum.

Kuna vabatahtlik teenistus loetakse kaitseväeteenistuseks ja kaitseväeteenistuses olev isik loetakse kaitsevälaseks, siis laienevad vabatahtlikule teenistujale KVTs-i 11. peatükis kehtestatud kaitsevälasele ettenähtud teenistusalsed tagatised, mis on ette nähtud olukorras, kus kaitsevälane saab teenistuskohustusi täites viga või haigestub. KVTs-i § 192 kohaselt kohaldatakse kaitsevälase ja asendusteenistuja teenistustingimustele töötervishoiu ja tööohutuse seadust, arvestades KVTs-is sätestatud erisusi. Töötervishoiu- ja tööohutusnõuete täitmise tagab kaitsevälase ameti- või teenistuskoha asutus.

Vabatahtlikule teenistujale tagatakse vajaduse korral piirmäära ulatuses tervishoiuteenused, meditsiiniseadmed ja ravimid KVTs-i §-s 193 ettenähtud korras. Vabatahtlikus teenistuses teenistusülesannete täitmise tõttu raske tervisekahjustuse saamise korral kaetakse Kaitseministeeriumi valitsemisala eelarvest sõidukulu ravisutusse ja tagasi, reservasendusteenistuja piiratud liikumisvõime korral tema ühe saatja sõidukulu ravisutusse ja tagasi ning statsionaarsel ravil viibimise korral sõidukulu ravisutusse ja tagasi ning majutuskulu ravisutuse asukohas kuni kahele vabatahtliku teenistuja nimetatud isikule. Lisaks nähakse ette hüvitis teenistusülesannete täitmise tõttu saadud tervisekahjustuse tagajärjel töövõimetule isikule, kellel ei ole õigust saada ajutise töövõimetuse hüvitist ravikindlustuse seaduse alusel, ning püsiva töövõimetuse puhul maksab riik ühekordset hüvitist vastavalt töövõime kaotuse ulatusele. Tervishoiuteenuste, meditsiiniseadmete, ravimite ja raviga seotud kulu katmise tingimused, ulatus ning kord sätestatakse kaitseministri määrusega.

KVTS-is nähakse ette ka teenistusülesannete täitmise tõttu hüvitise saamise õigus vabatahtliku teenistuja hukkamise või töövõimetuse korral.

Eelnõu § 80¹⁹ kohaselt on vabatahtlikul teenistujal keelatud levitada oma poliitilisi vaateid teenistuskohas. Poliitiliste vaadete levitamise piirang laieneb kõikidele kaitseväeteenistuses olevatele isikutele s.t ka ajateenijatele (KVTS § 49 lg 14), reservteenistuses olevatele reservväelastele (§ 75 lg 3) kui ka tegevväelastele (§ 123 lg 1). Vabatahtlik teenistus on kaitseväeteenistuse eriliik ning vabatahtlikus teenistuses olev isik loetakse kaitsevälaseks, mistõttu teenistuses olles tuleb tal järgida Kaitseväes kehtestatud korda ja distsipliini sarnaselt teiste kaitseväelastega (teenistuses olevad ajateenijate, reservväelaste, tegevväelastega). Vabatahtlikule teenistujale võib kohaldada liikumisvabaduse piiranguid KVTS-i §-s 126¹ sätestatud korras. KVTS-i § 126¹ sätestab, et Kaitseväe juhataja võib sõjalise riigikaitse huvides või nakkushaiguse leviku tõkestamise eesmärgil piirata Kaitseväes sõjaväelise auastmega ametikohal olevate tegevväelaste lahkumist pärast tööaja lõppu Kaitseväe territooriumilt. Liikumispiirangu kehtivuse ajal tagatakse väeosas olevale vabatahtlikule teenistujale toitlustamine ja majutus. Kui vabatahtlik teenistuja täidab lepingus ettenähtud teenistusülesandeid Kaitseväe territooriumil ning vastavas teenistuskohas kehtestatakse eeltoodud põhjustel liikumispiirang, siis laieneb piirang ka vabatahtlikule teenistujale nagu teistele samas teenistuskohas viibivatele kaitseväelastele.

Eelnõu §-s 80²⁰ sätestatakse vabatahtliku teenistuse lõppemise alused ja kord. Eelnõu kohaselt lõpeb vabatahtlik teenistus lepingus ettenähtud tähtajal. Enne tähtaega võib lepingu lõpetada poolte kokkuleppel kooskõlas lepingus sätestatud tingimustega. Lisaks nähakse eelnõus ette, et vabatahtliku teenistuse leping lõpeb juhul, kui vabatahtlik teenistuja paneb toime distsiplinaarsüüteo kas tahtlikult või raske hooletuse tõttu või kui teo iseloomu tõttu ei saa ta vabatahtlikku teenistust jätkata. Sama kehtib juhul, kui vabatahtliku teenistuja suhtes on jõustunud kohtuotsus, mille eest on talle karistusena mõistetud reaalne vangistus, või kui vabatahtliku teenistuja tervis ei vasta püsivalt või ajutiselt kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele. Vabatahtlik teenistus lõpeb ka siis, kui vabatahtlik teenistuja on süüdi mõistetud ja kui temalt on kohtuotsusega ära võetud õigus töötada kaitseväeteenistuse või muu avaliku teenistusega seotud ametikohal või kui vabatahtlik teenistuja kannab aresti või on vahistatud, ning vabatahtliku teenistuja surma korral. Lisaks loetakse vabatahtlik teenistus lõppenuks, kui isikul tuleb asuda täitma sõjaaja ametikoha ülesandeid mobilisatsioonikäsu saamisel.

Paragrahvi 80²⁰ lõigetes 2 ja 3 nähakse ette ennetähtaegselt vabatahtliku teenistuse lepingu lõpetamise võimalusena poolte kokkuleppel ja vabatahtliku teenistuja algatusel tema mõjuval põhjusel. Mõjuvaks põhjuseks võib olla vabatahtliku teenistuja eraeluline olukord, mille tõttu ei ole tal võimalik enam lepingus ettenähtud ülesandeid täita, või kui vabatahtlik teenistuja leiab, et teenistusülesannete sisu ei vasta tema võimetele ja ootustele.

Vabatahtliku teenistuse kaudu oleks võimalik täita hinnanguliselt 40–50 teenistuskohta aastas.

Punktidega 21, 22 ja 23 muudetakse ja täiendatakse KVTS § 93, milles sätestatakse Vabariigi Valitsuse või valdkonna eest vastutava ministri poolt tegevväelase sõjaväelise auastmega ametikohale nimetamise kord. Muudatuse kohaselt ministri poolt rahuaaja ametikohale nimetatud tegevväelane nimetatakse ametikohale viieks aastaks.

Rahuaaja ametikohad, millele tegevväelase nimetamise õigus on kaitseministril, on kehtestatud Kaitseväe põhimääruses. Kaitseväe põhimääruse § 22 kohaselt riigikaitse korraldamise eest vastutaval ministril on õigus nimetada tegevväelasi järgmistele sõjaväelise auastmega ametikohtadel:

- 1) Kaitseväge juhataja asetäitja;
- 2) Kaitseväge peastaabi ülem;
- 2¹) diviisi ülem;
- 3) mereväe ülem;
- 4) õhuväe ülem;
- 5) erioperatsioonide väejuhatuse ülem;
- 6) küberväejuhatuse ülem;
- 7) luurekeskuse ülem;
- 8) sõjaväepolitsei ülem;
- 9) toetuse väejuhatuse ülem.

Seni kehtinud korra kohaselt nimetati eelpool loetletud ametikohtadele tegevväelased tähtajatult. Kõnesolevad ametikohad on sama vastutustasemega, mis riigiametite juhid, ministeeriumite kantslerid/asekantslerid, keda täna nimetatakse ametikohale tähtajaliselt.

Arvestades, et tegemist on riigi tippjuhtide hulka kuuluvate Kaitseväge ametikohtadega, siis tuleks siduda ka need Kaitseväge ametikohad tähtajalise nimetamisega sarnaselt Kaitseväge juhataja ametikohaga. Kuna tegevväelane peab andma nõusoleku enda nimetamiseks vastavale ametikohale, siis juba ametikohale nimetamisel ollakse teadlik oma edasisest perspektiivist. Tegevväelase nimetab ametikohale minister Kaitseväge juhataja ettepanekul viieks aastaks. Sarnaselt Kaitseväge juhataja ametikestusega, sätestatakse eelnõus võimalus ametiaega pikendada kuni kahe aasta võrra. Ettepaneku ametiaja tähtaja pikendamiseks teeb Kaitseväge juhataja. Kokku võib ministri poolt nimetataval ametikohal olla maksimaalselt kuni seitse aastat. Pärast vastava perioodi lõppu nimetatakse tegevväelane uuele rahuaja ametikohale või vabastatakse tegevteenistusest, seda juhul, kui tegevväelast ei nimetata uuele ametikohale või ta ei ole nõus uue pakutava ametikohaga. Sellisel juhul tegevteenistuja loetakse tegevteenistusest vabastatuks ametikohal olemise lõputähtpäevale järgnevast päevast.

Tegevväelase rahuaja ametikohale nimetamine toimub lähtuvalt Kaitseväge karjäärisüsteemist ja rotatsiooniplaanist. Rahuaja ametikohad, mille puhul ametisse nimetab kaitseminister, on üldjuhul kõrgema ohvitseri ametikohad ja seetõttu ohvitseri karjääri viimane ja kõrgeim positsioon. Et edendada Kaitseväes ohvitseride motiveerivat karjäärimudelit, mis oleks läbipaistev, võrdne ja jätkusuutlik, ei ole õiglane hoida ühte isikut vastaval positsioonil tähtajatult.

Sama muudatuse on tehtud ka rahandusministeeriumi poolt koostatud ATS muutmise seaduse eelnõus⁴, millega täiendatakse ATS § 23 lõiget 2 punktiga 3¹ ja §-ga 23¹ selliselt, et valitsusasutuse struktuuriüksuse (üldiselt osakonna juhataja ja talituse juhataja) juht ning ameti ja inspektsiooni peadirektorile või tema asetäitjale alluva struktuuriüksuse juht nimetatakse ametisse või temaga sõlmitakse tööleping viieks aastaks. Selgituseks on toodud, et muudatuse eesmärgiks on võimaldada struktuuriüksuse juhtidele uusi arengu – ja karjäärivõimalusi ning aidata kaasa rotatsioonisüsteemi paremale toimimisele.

Punktiga 24 täiendatakse KVTs-i § 104 lõiget 1, milles sätestatakse tegevväelase töö- ja puhkeaja arvestamise erandid, mille puhul avaliku teenistuse seaduse tööaega, töö tegemise aja piirangut, tööaja korraldust, ööajal tehtavat tööd ja ületunnitööd reguleerivaid sätteid ei kohaldata.

Sellised erandid on näiteks teenistusülesannete täitmine päästesündmuse lahendamisel või eriolukorra töödel osalemise ajal, erakorralise seisukorra ajal, sõjaväelisel väljaõppel osalemise

⁴ EIS toimik: 24-0237 - Avaliku teenistuse seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus

ajal ja sõjaväepolitsei ülesande täitmisel osalemise ajal Kaitseväe juhataja ettenähtud ulatuses. Nimetatud juhtudel hüvitatakse tegevväelasele tehtud töö vaba aja andmisega või rahas, arvestades täidetud ülesande keerukust ja ülesande täitmiseks kulunud aega.

Eelnõuga lisatakse erandolukordade loetellu teenistusülesande täitmine kaitseväeluure teostamise ning relvastatud vastupanu ettevalmistamise ja korraldamise ajal Kaitseväe juhataja ettenähtud ulatuses.

Teatud kaitseväeluure kogumise viise võivad kasutada kõik Kaitseväe struktuuriüksused, aga mitmeid kaitseväeluureks teabe kogumise viise on lubatud kasutada ainult Kaitseväe põhimääruses toodud struktuuriüksustel ning käesolev muudatusettepanek mõjutab just eelkõige neid tegevväelasi, kes on teenistuses nendes struktuuriüksustes.

Muudatuse eesmärk on tagada eelnimetatud funktsioone täitvatele tegevväelastele õigused tasule ja puhkeajale ülesannete täitmise ajal, kuna nende ülesannete täitmine võib ületada tavapäraseid töö- ja puhkeaja norme ning ka puhkeajal ei pruugi olla võimalik tegevuspiirkonnast lahkuda. Samuti võib nende ülesannete täitmise ajal esineda suurenenud oht tegevväelase elule ja tervisele.

Muudatus annab Kaitseväe juhatajale võimaluse sätestada konkreetsemad kaitseväeluure ja relvastatud vastupanu ettevalmistamise ning korraldamise ülesanded, mille täitmise ajal ei kohaldata tegevväelasele ATS-i tööaega, töö tegemise aja piirangut, tööaja korraldust, ööajal tehtavat tööd ja ületunnitööd reguleerivaid sätteid. Selline ülesannete piiritlemine tagab tegevväelasele selguse, millistel juhtudel võib Kaitsevägi teda täiendavalt koormata ja kus ei kehti tavapärased tööaja arvestuse reeglid. Oluline on hinnata tegevuse ajalist intensiivsust ja puhkeaja andmise võimalust ülesannete täitmise kestel, et tagada tegevväelase tervise säilimine ja teenistusülesannete ohutu täitmine.

Punktis 25 muudetakse paragrahvi 104 lõiget 4 ning täpsustatakse, et § 104 lõigetes 1–3 sätestatud töö- ja puhkeaja erandeid ei kohaldata tegevväelasele, kes on rase või kellel on õigus emapuhkusele. Käesoleva eelnõuga täiendatakse § 104 lõikega 5 (eelnõu punkti 22 muudatus), mille kohaselt võib ATS-i § 41 lõikes 1 sätestatud puhkeaja regulatsiooni jätta kohaldamata, kui töötamine ei kahjusta tegevväelase tervist ja ohutust. Seetõttu muudetakse ka § 104 lõiget 4 ning täpsustatakse, et tegevväelasele, kes on rase või kellel on õigus emapuhkusele, §-s 104 sätestatud töö- ja puhkeaja erandeid ei kohaldata, välja arvatud lõikes 5 sätestatud erand tingimusel, et töötamine ei kahjusta tegevväelase tervist ja ohutust.

Punktiga 26 täiendatakse KVTS-i §-s 104 kehtestatud töö- ja puhkeaja erandjuhtumeid ning sättesse lisatakse, et tegevväelasele ei kohaldata ATS-i § 41 lõikes 1 sätestatud puhkeaja regulatsiooni, kui töötamine ei kahjusta tegevväelase tervist ja ohutust. ATS-i § 41 lõike 1 kohaselt on ametnikul 24-tunnise ajavahemiku jooksul vähemalt 11 tundi järjestikust puhkeaga ja summeeritud tööaja arvestuse korral seitsmepäevase ajavahemiku jooksul vähemalt 36 tundi järjestikust puhkeaga. Kui tööaeg on pikem kui 13 tundi, antakse pärast tööpäeva lõppu täiendavat vaba aega tundide ulatuses, mis ületasid 13 tundi.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 4. novembri 2003. a direktiiv 2003/88/EÜ (tööaja korralduse teatavate aspektide kohta) artikli 17 lõike 2 kohaselt võib lõigetes 3, 4 ja 5 (igapäevane ja -nädalane puhkeaeg ja vaheajad) sätestatud erandid vastu võtta õigus- ja haldusnormidega või tööturu osaliste kollektiivlepingute või lepingutega, tingimusel et kõnealustele töötajatele antakse hüvituseks võrdväärse pikkusega puhkeajad või et erandjuhtudel, kui objektiivsetel põhjustel ei ole võimalik anda hüvituseks niisuguseid võrdväärse pikkusega puhkeagu, võimaldatakse kõnealustele töötajatele asjakohane kaitse. Artikli 17 lõike 3 kohaselt võib erandeid öötöö ja igapäevase puhkeaja piirangust teha punkti 3 alapunkti c alapunkti iii kohaselt

tegevuste puhul, mis nõuavad teenuse või tootmise pidevat jätkumist, eriti ajakirjandus, postija sideteenused, kinematograafiatööstus, raadio, televisioon, kiirabi, tuletõrje ja kodanikukaitseteenused. Kaitseväge peab talle pandud ülesannete täitmisel tagama olukorrateadlikkuse igal ajal ning selle tagamiseks on vaja rakendada teatud valdkondades (näiteks õhu- ja mereolukorrateadlikkuse tagamine) tegevväelasi tööle pikemate kui 13-tunniste vahetustega.

Punktis 27 täiendatakse KVTS-i § 131 lõiget 1 punktiga 7¹, mille kohaselt peatub Kaitseväge Akadeemias (edaspidi *KVA*) õppiva tegevväelase tegevteenistussuhe tema soovil akadeemilisel puhkusel olemise ajal. Kehtiva KVTSi järgi teenistussuhe akadeemilise puhkuse ajal ei peatu. Kõrgharidusseaduse järgi on akadeemilise puhkuse mõte vabastada õppur õppetööst. Kuna KVA õppurid on õppimise ajal tegevteenistussuhtes ja nende töö on õppimine, siis tuleks õppimisest vabastuse saamise ajaks (st akadeemilisel puhkusel viibimise ajaks) ette näha ka tegevteenistussuhte peatamise võimalus. Tegevteenistussuhte peatamiseks peab tegevväelane esitama sooviavalduse, kuna alati ei pea akadeemilise puhkusega kaasnema teenistussuhte peatumist. Näiteks kui tegevväelane jätkab akadeemilisel puhkusel olemise ajal teenistust mõnes teises üksuses teisel rahuaja ametikohal, siis ei ole vaja tegevteenistussuhte peatamist vormistada. Praktikast on esinenud olukordi, kus KVA-s õppides soovib isik jääda õppetööst akadeemilisele puhkusele, aga jätkata akadeemilise puhkuse ajal teenistust näiteks oma endises üksuses.

Punktis 28 täiendatakse KVTS-i § 132 lõikega 5¹. Muudatus on seotud § 131 lõike 1 punkti 7¹ lisamisega, milles sätestatakse, et tegevväelase tegevteenistussuhe tema soovil peatub, kui ta on akadeemilisel puhkusel, ja sellisel juhul ei arvata seda aega isiku tegevteenistusstaazi hulka.

Punktis 29 täiendatakse KVTS-i § 132 lõiget 7 pärast tekstiosa „§ 131 lõike 1 punkti 3“ tekstiosaga „või 7¹“. Muudatus on seotud § 131 lõike 1 punkti 7¹ lisamisega.

Punktis 30 muudetakse KVTS § 158 lõiget 2. KVTS §-s 158 sätestatakse, et distsiplinaarvõim on ülema pädevus kohaldada alluva suhtes ergutusi ja distsiplinaarkaristusi. Lõike 2 kohaselt ülemat ajutiselt asendaval tegevväelasel on asendatava ülema distsiplinaarvõim. Muudatuse kohaselt lisatakse sättesse vabatahtlik teenistuja, kellel tulenevalt halduslepinguga antud ülesannetest, tekib samuti oma alluvate suhtes distsiplinaarvõim. Kehtiva sõnastuse kohaselt loetakse ülemaks või asendatavaks ülemaks tegevväelast, kuid uue vabatahtliku teenistusliigi loomisega, kus vabatahtlik teenistuja täidab tegevväelasega samu teenistusülesandeid, tekib distsiplinaarvõimu teostamise õigus ka vabatahtlikul teenistujal. Seega muudatuse kohaselt ülemat ajutiselt asendaval tegevväelasel või vabatahtlikul teenistujal on asendatava ülema distsiplinaarvõim.

Punktis 31 tunnistatakse KVTS-i § 162 lõike 7 punkt 4 kehtetuks, kuna haldusorganile vaide esitamise kord on reguleeritud haldusmenetluse seadusega ning halduskohtule kaebuse esitamise tingimused ja kord on reguleeritud halduskohtumenetluse seadusega. Kaitseväge teenistuse seaduses ei ole sätestatud eelnimetatud seaduste suhtes eritingimusi ning sättes viidatud KVTS-i § 214 on alates 01.04.2023 tunnistatud kehtetuks.

Punktis 32 muudetakse KVTS-i § 166 lõike 1 punkti 1. Kehtiva KVTS-i § 166 lõike 1 punkti 1 kohaselt on distsiplinaarsüüteo seadusest või selle alusel kehtestatud õigusaktist tulenevate teenistusülesannetega seotud põhimõtete eiramine ning nõuete ja teenistusülesannete täitmata jätmine ja nende mittenõuetekohane täitmine. Kaitseväge praktikast on tekkinud õiguslikke vaidlusi, kas tunnused „teenistusülesannetega seotud põhimõtete eiramine ning nõuete ja

teenistusülesannete täitmata jätmine ja nende mittenõuetekohane täitmine“ on kumulatiivses seoses (peavad esinema kõik samal ajal) või disjunktiiivses seoses (peab esinema üks või mitu samal ajal). Õigusselguse mõttes on asendatud sidesõnad „ning“ ja „ja“ sidesõnaga „või“, mis väljendab eesti keeles disjunktiiivset loogilist seost. Nii on üheselt arusaadav, et distsiplinaarsüüteks loetakse vähemalt üht sättes kirjeldatud tegevust või tegemata jätmist.

Punktiga 33 täiendatakse KVTS § 168 lõiget 2 punktiga 8 lisades distsiplinaarkaristuste loetellu vabatahtliku teenistujaga lepingu lõpetamine.

KVTS § 166 kohaselt distsiplinaarsüüted on: 1) seadusest või selle alusel kehtestatud õigusaktist tulenevate teenistusülesannetega seotud põhimõtete eiramine, nõuete ja teenistusülesannete täitmata jätmine ja nende mittenõuetekohane täitmine; 2) asutusele varalise kahju süüline tekitamine või selle tekkimise ohu süüline loomine või kaitseväelase süüline tegu, mis on vastuolus üldtunnustatud kõlblusnormidega või diskrediteerib kaitseväelast või asutust olenemata sellest, kas kaitseväelane pani teo toime teenistusülesandeid täites või mitte; 3) kaitseväelase poolt teenistuslaste piirangute rikkumine.

Kaitseväelase poolt toimepandud distsiplinaarsüüteo eest distsiplinaarkaristuse määramisel võetakse arvesse distsiplinaarsüüteo laadi ja raskust. Distsiplinaarkaristuse eesmärk on juhtida kaitseväelase tähelepanu tema eksimusele ja hoida ära tema poolt uute süütegude toimepanemine. Distsiplinaarkaristus määratakse kirjaliku haldusaktiga.

Distsiplinaarkaristusena on ette nähtud:

- 1) noomitus;
- 2) distsiplinaartoimkond;
- 3) distsiplinaararest;
- 4) rahatrahv;
- 5) põhipalga vähendamine;
- 6) Kaitseväe teenetemärgi äravõtmine;
- 7) tegevteenistusest vabastamine.

Muudatusega nähakse ette, et ka Kaitseväge halduslepinguga teenistusse võetud vabatahtlikule teenistujale võib distsiplinaarkaristusena ette näha lepingu lõpetamise.

Punktiga 34 muudetakse KVTS-i § 173 lõike 1 punkti 1. Kehtiva sõnastuse kohaselt tuleb distsiplinaararesti määramisest teavitada kinnipidamiskohajärgset halduskohut, lisades kinnitatud ära kirja käskkirjast kaitseväelasele distsiplinaararesti määramise kohta. Kuna tänapäeval allkirjastatakse käskkirjad ja muu dokumentatsioon digitaalselt ning edastatakse kohtule elektrooniliselt, siis käskkirjast ära kirja enam ei tehta. Seega, tulenevalt muutunud praktikast muudetakse eelnõuga KVTS-i § 173 lõike 1 punkti 1 sõnastust ning sättest jäetakse välja käskkirjast ära kirja tegemise nõue.

Punktis 35 täiendatakse seaduse §-ga 177² sätestatakse distsiplinaarkaristusena vabatahtliku teenistujaga lepingu lõpetamise alus. Sättes nähakse ette, et vabatahtliku teenistujaga võib lepingu lõpetada ennetähtaegselt, kui vabatahtlik teenistuja on toime pannud tahtliku või raske hooletuse tõttu distsiplinaarsüüteo ning mille tõttu ei ole võimalik Kaitseväl vabatahtliku teenistujaga lepingut jätkata. (vt ka § 168 lõike 2 selgitust).

Punktis 36 muudetakse KVTS-i § 180 lõiget 9. Kehtiva sõnastuse kohaselt on kaitseväelasel, kelle suhtes distsiplinaarmenetlus läbi viidi, pärast distsiplinaarmenetlust õigus tutvuda distsiplinaarmenetluse materjalidega. Seda sätet on praktikas tõlgendatud selliselt, et kaitseväelasel, kelle suhtes distsiplinaarmenetlust läbi viiakse, ei ole menetluse käigus õigust tutvuda haldusmenetluse materjalidega ning et tegemist on erinormiga HMS-i §-s 37 sätestatud dokumentidega tutvumise õiguse suhtes. Sellisel juhul ei saa kaitseväelane, kelle suhtes

distsiplinaarmenetlust läbi viiakse, eesmärgipäraselt täita HMS-i § 38 lõikes 3 sätestatud kaasaaitamise kohustust ning teostada HMS-i § 40 lõikes 1 sätestatud õigust ärakuulamisele. Võttes aluseks ATS-i § 73 lõike 9 sõnastuse, mille kohaselt on ametnikul, keda distsiplinaarsüüteo toimepanemises kahtlustatakse, ja tema esindajal õigus tutvuda distsiplinaarmenetluse materjalidega menetluse igas etapis ning esitada menetluse jooksul asjasse puutuvaid taotlusi, muudetakse ka KVTS-i § 180 lõike 9 sõnastust. Seega on kaitseväelasel, kelle suhtes viiakse läbi distsiplinaarmenetlus, õigus tutvuda distsiplinaarmenetluse materjalidega menetluse igas etapis ja esitada menetluse jooksul asjasse puutuvaid taotlusi. Teiste menetlusosaliste õigus distsiplinaarmenetluse dokumentidega tutvuda on endiselt reguleeritud HMS-i §-s 37 ja selle muudatusi eelnõus ei kavandata.

Punktis 37 tunnistatakse KVTS-i § 190 kehtetuks, kuna haldusorganile vaide esitamise kord on reguleeritud haldusmenetluse seadusega ning halduskohtule kaebuse esitamise tingimused ja kord on reguleeritud halduskohtumenetluse seadusega. Kaitseväeteenistuse seaduses ei ole sätestatud eelnimetatud seaduste suhtes eritingimusi ning sättes viidatud KVTS-i § 214 on alates 01.04.2023 tunnistatud kehtetuks.

Samuti tunnistatakse KVTS-i § 191 lõige 6 kehtetuks. Kehtiva KVTS-i §-s 191 on kirjeldatud joobes kaitseväelase teenistusülesannete täitmiselt kõrvaldamist ja sellega kaasnevat asjaolusid. Kuigi see säte laieneb nii ajateenijale, reservväelasele kui ka tegevteenistuses olevale isikule, on tegevused ja tagajärjed vastava sihtrühma puhul erinevad. Sätte kohaselt loetakse tegevväelase joobeseisundi tuvastamisel joobeseisundi kontrollimise päeval tegevteenistussuhte peatunuks ning selle päeva eest tegevväelasele palka ega seadusega ettenähtud lisatasusid ei maksta. Ajateenistuse kestuse peatumine on sätestatud KVTS-i §-s 48, mille kohaselt peatub ajateenistuse kestus ajateenija distsiplinaararesti kandmise ajaks ja ajateenistuskohast omavolilise lahkumise ajaks. Omavolilise ajateenistuskohast lahkumise või distsiplinaararesti kandmise ajal ajateenijale toetust ei maksta. Seega, ajateenija väljaõppest ajutiselt kõrvaldamine ajateenistuse kestust ei peata ja samuti ei mõjuta see igakuise toetuse maksmist. Sellest tulenevalt on ka asutusesisene töökorraldus nendele juhtumitele reageerimisel erinev.

Kehtiva KVTS-i § 191 lõike 6 kohaselt on kaitseväelase ülem kohustatud ajateenistuse kestuse või tegevteenistussuhte peatumisest viivitamata kirjalikult teavitama struktuuriüksust, kes on pädev toetust, palka ja seadusega ettenähtud lisatasusid kinni pidama. See regulatsioon on sobiv tegevväelase suhtes, aga ei kohaldu ajateenistujale.

Sättes reguleeritakse üksnes Kaitseväe-sisest teavitamiskorda. Nii kaitseväelase ülem, kellel on sätte kohaselt teavitamiskohustus, kui ka palga kinnipidamiseks pädev struktuuriüksus on Kaitseväe-sisised organid. Seega reguleerib säte Kaitseväe sisemist teavitamiskohustust. Kuna asutusesisese teavitamise korralduse kindlaksmääramine on asutuse juhi pädevuses, on sättega ülemääraselt sekkunud Kaitseväe sisemisse korraldusse. Käesoleval juhul ei ole selline sekkumine õigustatud avalike huvide, riigiõigusprintsipi ega põhiõiguste kaitse vajadusega. Seetõttu tuleb KVTS-i § 191 lõige 6 tervikuna seadusest välja jätta ja reguleerida kõnealune küsimus asutusesiseste õigusaktidega.

Punktidega 38 ja 39 täpsustatakse KVTS-i § 211 töövõimetuspensioni taotlemise ja määramise sätteid.

KVTS-i § 30¹ kohaselt võib isikul tuvastada püsiva töövõimetuse tagasiulatuvalt, ent mitte hiljem kui üks aasta pärast püsiva töövõimetuse tuvastamiseks taotluse esitamist.

Kehtiva § 211 lõike 1 punkti 2 kohaselt tekib töövõimetuspensionini õigus püsiva töövõimetuse määramise päevast. See tähendab, et kui isikul tuvastatakse püsiv töövõimeetus tagasiulatuvalt, ei ole tal õigust saada töövõimetuspensionini tagasiulatuvalt, vaid püsiva töövõimetuse otsuse tegemisest alates.

Paragrahvi 211 lõike 1 punkti 2 muudatuse kohaselt täpsustatakse, et töövõimetuspensionini taotlemisel määratakse pension püsiva töövõimetuse tuvastamise päevast ehk pensioni õiguse tekkimise päev on püsiva töövõimetuse tuvastamise päev. Paragrahvi 211 lõike 5 muudatusena määratakse töövõimetuspension sellele pensionile õiguse tekkimise päevast, kui pensioni määramise taotlus on esitatud kolme kuu jooksul püsiva töövõimetuse määramise päevast arvates.

Muudatusega tagatakse isikule pensioni saamise õigus töövõimetuse tuvastamise päevast alates, kui isik taotleb pensionit kolme kuu jooksul alates püsiva töövõimetuse määramise päevast.

Punktiga 40 täiendatakse KVTS paragrahviga 221¹, milles sätestatakse vabatahtliku teenistuja varalise vastutuse ja kahju hüvitamise kord. Kuivõrd vabatahtlik teenistuja täidab tegevväelasega sarnaseid teenistusülesandeid, mille käigus ta samuti teostab avalikku võimu, siis vabatahtliku teenistuja poolt süülise rikkumisega tekitatud varalise vastutuse ja kahju hüvitamise puhul lähtutakse tegevteenistuja kahju hüvitamise korrast. Seega sarnaselt tegevteenistujale, vabatahtliku teenistuja varalise vastutuse ja kahju hüvitamisele kohaldatakse avaliku teenistuse seaduse sätteid.

Paragrahviga 2 muudetakse ATS-i. Paragrahvi 83 punktis 5 asendatakse sõna „õppekogunemine“ sõnaga „reservteenistuse“. Muudatus on seotud 01.04.2023 jõustunud KVTS-i muudatusega, millega õppekogunemise mõiste asendati reservteenistusega. Seega on ATS-i § 83 p 5 muudatuse kohaselt ametniku avaliku võimu teostamise õigus peatatud reservteenistuse ajaks, samuti ajaks, kui reservväelane ei saa täita oma teenistusülesandeid mobilisatsiooni tõttu.

Paragrahvis 3 muudetakse KVTRS-i sätteid.

Punktiga 1 täiendatakse seadust paragrahviga 39¹⁶, milles sätestatakse eelnõuga muudetava KVTS §-s 93 kaitseministri poolt tegevväelase sõjaväelise auastmega rahuaja ametikohale nimetamise korra rakendamine. KVTS § 93 lõigetes 4¹, 4² ja 8 kehtestatakse ametisse nimetamise tähtaeg (5 aastat, mida võib pikendada kuni kahe aasta võrra). KVTRS § 39¹⁶ täpsustatakse, et vastavat muudatust rakendatakse tegevväelaste osas, kes nimetatakse sõjaväelise auastmega rahuaja ametikohale kaitseministri poolt alates 1. jaanuaril 2026. a.(vt ka § 1 punktide 21 ja 22selgitust)

Paragrahviga 4 muudetakse KKS-i sätteid.

Punktiga 1 muudetakse § 8 ja laiendatakse kaitseväeteenistuse mõistet. Tegevteenistus on mõeldud vaid ametikohtadele ja tööülesannetele, mille tulemuslik täitmine eeldab sõjaväelist väljaõpet. Tegevteenistus on seotud kõige suuremate piirangutega, seetõttu ei ole mõistlik samu piiranguid nõuda isikutelt, kelle tööülesanded sisuliselt selliseid piiranguid ei eelda. Kaitseväes on sääraseid ametikohti, mis igapäevast sõjaväelist väljaõpet ei eelda. Teine oluline aspekt tegevteenistuses on sõjaväelisel väljaõppel osalemise kohustuslikkus (õppused), aga õppustel osalemist saab reguleerida ka teistel alustel (töölepingutes). Kaitseväes avalikus teenistuses või töösuhtes olevate isikute suhtes kohaldatakse TLS-is ja ATS-is sätestatud töö- ja puhkeaja

seadust, mille kohaselt on igapäevase ja -nädalase puhkeaja suhtes lubatud erisusi rakendada vaid juhul, kui see on sätestatud seaduses. Kuna kehtiva KKS-i alusel ei ole vastavaid erisusi ette nähtud, ei anna praegune regulatsioon piisavalt võimalusi kaasata Kaitseväes töötavaid tsiviilteenistujaid Kaitseväe ülesannete täitmisse, sh õppustel osalemisse.

Seega täiendatakse KKS-i § 8 sätetega, mis võimaldavad kaasata Kaitseväes avalikus teenistuses ametnikku või töösuhtes olevat isikut sõjaväelisele väljaõppele ilma, et arvestataks summeeritud tööaja, ületunnitöö, öötöö ja riigipühal tehtava töö hüvitamise, töö tegemise aja piirangu, tööaja korralduse, öötöö piirangu ning igapäevast ja -nädalast puhkeaja regulatsiooni. Selline kaasamine oleks võimalik üksnes juhul, kui vastav kohustus on isiku ametijuhendis või töölepingus ette nähtud. Sõjaväelisel väljaõppel osalemisel antakse isikule iga 24 tunni kohta vähemalt kuus tundi puhkeaga, millest neli tundi peab olema katkematu puhkeage. Sõjaväelisel väljaõppel osalemisel tehtud töö hüvitatakse vaba aja andmisega või rahas Kaitseväe juhataja käskkirjaga kehtestatud korras ja ulatuses. Kehtiva korra kohaselt hüvitatakse sõjaväelisel väljaõppel osalemine vaba aja andmisega – üks tööpäev ühe õppusel osaletud päeva kohta – või lisatasu maksmisega. Lisatasu suurus on 40 eurot iga õppusel osaletud päeva kohta. Puhkepäeval osaletud päeva kohta makstakse lisatasu 65 eurot (välja arvatud riigipühal). Riigipühal õppusel osalemine hüvitatakse järgmiselt: ametnikule makstakse kahekordset põhipalka 8 tunni ulatuses päeva kohta ja 40 eurot lisatasu.

Punktiga 2 täiendatakse KKS § 41³ taustakontrolli sätteid. Muudatusega laiendatakse isikute ringi, kelle osas on Kaitseväel õigus teha taustakontroll. Nimetatud muudatus on seotud käesolevas eelnõus tehtavate muudatustega, millega luuakse uus kaitseväeteenistuse liikvabatahtlik teenistus, lisaks sätestatakse võimalus ajateenijaid lähetada rahvusvahelisele sõjalisele operatsioonile ning muudetakse reservis olevatele isikutele ja ajateenijatele kaitseväeteenistuskohustuse täitmise ajaks riigisaladusele juurdepääsu õiguse taotlemise korda. KVTSi kohaselt võetakse vabatahtlikusse teenistusse reservis olev isik, kelle osas on läbiviidud taustakontroll ning kelle puhul ei esine KKS § 41³ lõikes 1 loetletud asjaolusid, mille tuvastamisel Kaitseväge võib keelduda isikuga lepingulisse suhtesse asumisest. Turvakontrolli läbiviimine on oluline, kuna Kaitseväe territooriumil hoiustatakse ja käideldakse relvi, lõhkeaineid ja laskemoona. Olenevalt teenistusülesande sisust, tuleb vabatahtlikul teenistujal kasutada Kaitseväe dokumendihaldussüsteeme ja andmebaase, mis sisaldavad delikaatset teavet. Vabatahtlik teenistuja hakkab osalema Kaitseväe ülesannete täitmisel. Selleks antakse lepinguga isikule tegevväljastega sarnased õigused ja volitused, mis tähendab, et teenistusülesannete täitmise ajal esindab ta Kaitseväge. Seetõttu on eriti oluline veenduda, et teenistusse võetav isik on usaldusväärne ja lojaalne.

Teine sihtrühm, keda vastav muudatus puudutab, on riigisaladusele juurdepääsu õigust vajav kaitseväeteenistuskohustust täitev isik (ajateenija ja reservteenistuses olev reservis olev isik), kelle osas teostatakse taustakontroll enne riigisaladusele juurdepääsu õiguse taotlemise otsustamist. Riigisaladusele juurdepääsu õiguse vajadus tuleneb ametikoha ülesannetest, teenistusülesannete sisust ja teenistusülesannete täitmise paikkonnast. Et hinnata, keda nimetada ametikohale, mis eeldab riigisaladusele juurdepääsu õigust, tuleb Kaitseväel eelnevalt tuvastada, kas isiku osas ilmneb asjaolusid, mis seavad kahtluse alla tema usaldusväärsuse ja võimekuse ametikoha ülesandeid täita ja teenistusülesannete täitmisel osaleda. Pärast taustakontrolli läbiviimist esitab Kaitseväge julgeolekukontrolli teostavale asutusele taotluse isikule riigisaladusele juurdepääsu õiguse saamiseks.

Kolmas sihtrühm on RSO-le lähetatavad ajateenijad. Ajateenistuse läbimine on meessoost kodaniku kohustus, mistõttu ajateenistusse kutsumist välistavad asjaolud on suhteliselt piiratud. Välistavate asjaolude kehtestamisel on lähtutud põhimõttest, et isik, kes asub ajateenistusse,

oleks võimeline omandama väljaõppes antavaid teadmisi ning ei ole ohuks teistele kaasajateenijatele ja iseendale, eriti silmas pidades, et ajateenistuses puututakse kokku relvade ja lõhkeainetega. Seega ajateenistusse asuvate osas täiendavaid tausta- ja turvakontrolle ei tehta. RSO-l on teenistustingimused, teenistuse toimumise keskkond ja üldine distsipliin erinev tavapärasest ajateenistusest. RSO-l on teenistusülesanded suuremat vastutust ja pingutust nõudvamad ning oluline on, et üksusekaaslaste ja liitlastega toimuks sujuv ning usalduslik koostöö. Seetõttu on tähtis, et RSO-le lähetatava meeskonna liikmed suudaksid täita teenistusülesandeid koos tegutsedes võimalikult efektiivselt ja tulemuslikult. RSO-le lähetatava meeskonna moodustamisel tuleb eelnevalt põhjalikult hinnata, keda RSO-le lähetada. Kuigi RSO-le lähetatud ajateenijal ei pruugi olla vajadus omada riigisaladuse juurdepääsu õigust, on sama oluline veenduda, et isik ei kasutaks pahatahtlikult RSO-l teenistusülesande täitmisega seonduvat teavet või muul viisil kahjustaks Eesti mainet ning lisaks oleks võimeline täitma oma ametikoha ülesandeid.

Taustakontrolli läbiviimiseks tuleb isikul täita isikuankeet, mille põhjal Kaitseväge vastav struktuuriüksus algatab taustakontrolli tegemiseks vajalikud toimingud isiku sobivuse hindamiseks.

Muudatusest puudutatud sihtrühma suurus on ligikaudu 400-500 isikut kalendriaastas. Eraldi ülaltoodud sihtrühmade kaupa, jaotuks see arv järgmiselt:

- ca 300-350, ajateenijad ja vabatahtlikud teenistujad;
- ca 50-100, reservis olevad isikud;
- ca 50, RSO-dele suunduvad isikud (tegevväelased ja ajateenijad ning vabatahtlikud teenistujad).

Paragrahvis 5 muudetakse RSVS-i sätteid.

Punktides 1 ja 2 muudetakse RSVS-i § 20 lõikeid 2 ja 3, milles on sätestatud riigisaladust töötleva üksuse kohustused. Kehtivate sätete kohaselt on riigisaladust valdava töötleva üksuse juht või juhtorgan kohustatud määrama isiku, kes korraldab riigisaladuse kaitset, ja tema asendaja. Vajaduse korral moodustatakse riigisaladuse kaitset korraldav struktuuriüksus. Riigisaladuse kaitset korraldav isik või struktuuriüksus peab alluma riigisaladuse kaitse korraldamise küsimuses vahetult töötleva üksuse juhile või juhtorganile, ministeeriumi kantslerile. Muudatuse kohaselt lisatakse lõigetes 2 ja 3 riigisaladust valdava töötleva üksuse juhi volitatud isik. Muudatus on vajalik eelkõige õigusselguse huvides, kuna Kaitseväge mõistes on töötlevaks üksuseks Kaitsevägi kui organisatsioon tervikuna ning töötleva üksuse juht on Kaitseväge juhataja. Samas on Kaitsevägi organisatsioonina suur ja seetõttu on salastatud teabe kaitse korraldatud selliselt, et kõigis struktuuriüksustes on riigisaladuse kaitset korraldava isiku (edaspidi *RSKKI*) ülesandeid täitvad teenistujad, kes ei allu vahetult Kaitseväge juhatajale, ning Kaitseväge juhataja ei määra ametikohale struktuuriüksuste RSKKI ülesandeid täitvaid teenistujaid. See ülesanne on volitatud struktuuriüksuse ülemale.

Punktis 3 muudetakse RSVS-i § 30¹ lõiget 1. RSVS-i §-s 30¹ on sätestatud riigisaladusele juurdepääsu õiguse taotlemise ja andmise erisused kaitseväeteenistuses sõjaaja ametikoha ülesandeid täitvatele kaitseväekohustuslastele. Kehtiva sõnastuse kohaselt on konfidentsiaalse taseme riigikaitse ning infrastruktuuri ja teabe kaitse riigisaladusele juurdepääsu õigus pärast julgeolekukontrolli läbimist sõjaväelise auastmega sõjaaja ametikohale nimetatud kaitseväekohustuslasel, kui juurdepääs on vältimatult vajalik tema ametikoha ülesannete täitmiseks. Sellisel juhul esitab julgeolekukontrolli tegemise ja juurdepääsu õiguse saamise taotluse Kaitsevägi, kes lisaks teavitab isikut, kelle suhtes julgeolekukontrolli juurdepääsu õiguse saamiseks tehakse. Kui isik ei ole tema suhtes julgeolekukontrolli tegemisest keeldunud, esitatakse taotlus julgeolekukontrolli teostavale asutusele. Kui seni kehtinud sätte kohaselt

taotleti juurdepääsu õigust selleks, et saada juurdepääs konfidentsiaalse taseme riigisaladusele, siis muudatusega laiendatakse juurdepääsu õigust, et saada juurdepääs salajase taseme teabele. Lisaks täiendatakse sätet isikute ringiga, kelle suhtes võib Kaitseväge ettepanekul riigisaladusele juurdepääsu õigust taotleda. Muudatuse kohaselt on konfidentsiaalse või salajase taseme riigikaitse ning infrastruktuuri ja teabe kaitse riigisaladusele juurdepääsu õigus pärast julgeolekukontrolli läbimist kaitseväeteenistuskohustust täitval isikul või rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil osaleval tegevvälasel, kui juurdepääs on vältimatult vajalik tema ametikoha ülesannete täitmisel. Muudatus on seotud eelnõuga muudetava KVTs-i §-ga 49, mille kohaselt võib ajateenijale Kaitseväge algatusel ja teenistuse huvides taotleda salastatud teabele juurdepääsu õigust, kui Kaitseväge juhataja on ajateenija rahuaja ametikohale määranud juurdepääsu õiguse taseme riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduses sätestatud korras (vt eelnõu § 1 punkt 10 selgitust).

Sarnaselt ajateenijatele ja reservväelastele juurdepääsu õiguse andmisega julgeolekukontrolli tegeva asutuse juhi otsusel rakendatakse sama põhimõtet ka RSO-l osalevate tegevvälaste suhtes, kelle rahuaja ametikohal ülesannete täitmine ei eelda juurdepääsu õigust riigisaladusele. RSO-de koosseisud võidakse komplekteerida teenistujatest, kes oma igapäevaste teenistusülesannete täimiseks juurdepääsu õigust ei vaja, kuid RSO juhtriigi nõue võib olla, et RSO-l osalev isikkoosseis peab omama juurdepääsu õigust salastatud välisteabele, millele juurdepääsu saamine eeldab riigisaladusele juurdepääsu loa olemasolu. Üldjuhul RSO-del Eesti riigisaladust ei töödelda, vaid juurdepääsu õigust on vaja konkreetses RSO piirkonnas töödeldavale salastatud välisteabele. Juurdepääsu loa väljastamine võib kesta vähemalt kolm kuud, kuid RSO-de koosseisud võivad selguda alles RSO eel lühema aja jooksul või tuleb teha koosseisus muudatusi. Seetõttu lisatakse sättesse ka RSO-l osalevad tegevvälased.

Punktis 4 muudetakse RSVS-i § 30¹ lõikeid 2–4 ja 11–14 ning § 51 lõiget 4¹, asendades julgeolekukontrolli ja juurdepääsu õiguse saamise taotlemise toimingute tegemise asutuse, mis varem oli Kaitsevägi, Kaitseministeeriumi valitsemisala valitsusasutusega. Alates 01.01.2023 on Kaitseministeeriumi valitsemisala personalteenused konsolideeritud ning teatud juhtudel ei ole julgeolekukontrolli taotlejaks enam Kaitsevägi, vaid Kaitseressursside Amet.

Punktis 5 muudetakse RSVS-i § 30¹ lõiget 7 ning täpsustatakse, et selles paragrahvis sätestatud tingimustel ja korras antud juurdepääsu õigus kehtib viis aastat ja üksnes kaitseväeteenistuskohustuse täitmise või rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil viibimise ajal, kui juurdepääs on vältimatult vajalik isiku ametikoha ülesannete täitmiseks.

Paragrahvis 6 sätestatakse seaduse jõustumise aeg, milleks on 1. jaanuar 2026. Jõustumisaja valikul on lähtutud eelarvevahendite planeerimise ja kasutusele võtmise nõuetest. Samuti on arvestatud vajadust kehtestada uued rakendusaktid.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõu ei sisalda uusi termineid.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõul ei ole kokkupuudet Euroopa Liidu õigusega.

6. Seaduse mõjud

Tsiviilteenistujate kaasamine Kaitseväe ülesannete täitmis

Sihtrühm

Sihtrühm 1: isikud, kes on Kaitseväe teenistuses ametniku või töötajana.

Sihtrühm 2: Kaitsevägi.

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Mõju riigi julgeolekule on keskmine. Kaitseväe poolt paindlikum isikkoosseisu mehitamise võimaldamine aitab tõhusamalt täita Kaitseväele seadustes ja rahvusvahelistes lepingutes pandud ülesandeid.

Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele

Kui Kaitseväes avalikus teenistuses või töösuhtes olevat tsiviilteenistujat saaks õppustele kaasata tegevvällastega samadel tingimustel, oleks võimalik vähendada sõjaväelise auastmega rahuaja ametikohtade vajadust ja seeläbi hoida kokku ressursse, mis muidu läheks tegevvällastele sõjaväelise väljaõppe andmiseks. Seega on muudatuse mõju Kaitseväele positiivne, kuna aitab Kaitseväe ametikohti selgemalt korraldada ning tagab kogu personali ühtse töökorralduse ja valmisoleku kriisideks.

Sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju

Kaitseväes ameti- ja töökohtadel olevate tsiviilteenistujate suhtes on mõju vähene, kuna ka praegu osaletakse osas valdkondades oma ülesannete raames sõjaväelise väljaõppe toetamisel, kuid seda tööajareegleid arvestades. Hinnanguliselt on selliseid tsiviilteenistujate ametikohti, mis eeldavad sõjaväelise väljaõppe toetamist, kuni 10% ning sellistes valdkondades, mis peavad tagama oma teenuste toimimise ka sõjaväelise väljaõppe toimumise ajal, näiteks sagedushaldus, IT- ja küberturve, õigusteenindus. Aastas toimub hinnanguliselt 27 õppust, kuhu oleks vaja kaasata ka tsiviilametnikke, seega muudatuse mõju avaldub sihtrühmale pigem harva.

Sõjaväelise väljaõppe toetamise ülesanne tuleb määrata töölepingus või ametijuhendis. Kuna ametijuhendit ei või muuta ametniku nõusolekuta, kui ametijuhendis määratud teenistusülesanded või nende täitmiseks kehtestatud nõuded muutuvad oluliselt, võib muudatusega kaasneda ebasoovitav mõju, kui ametnik ei ole nõus lisatööülesannetega ja seetõttu soovib ta teenistusest lahkuda omal soovil või vabastatakse ta teenistusest koondamise tõttu. Selle riski maandamiseks tuleb vastavatel ametikohtadel töötavaid ametnikke aegsasti teavitada ja anda neile selgitusi nende muutunud tööülesannete kohta.

Täiendav ebasoovitav mõju võib avalduda vastavale ametikohale värbamisel, kui sõjaväelise väljaõppe toetamise kohustus vähendab kandideerijate hulka. Seega tuleb ametikoha kirjelduses selgelt teada anda, milliseid ülesanded täitma tuleb asuda. Samas nähakse ette õiguslikud alused ja kompensatsioonimehhanismid laiendatud kaasamise osas ning lisaks annab see võimaluse asuda tööle Kaitsevähke isikutel, kes ei soovi asuda tegevteenistusse. Seega, kokkuvõttes peaks muudatus avaldama sihtrühmale positiivset mõju.

Reservis olevate isikute kaasamine Kaitseväe ülesannete täitmis

Sihtrühm 1: reservis olevad isikud.

Sihtrühm 2: Kaitsevägi.

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Muudatus on olulise mõjuga nii riigi julgeolekule kui ka välissuhetele.

Kui vabatahtlikke reservis olevaid isikuid kaasatakse laiemalt riigikaitseülesannete täitmisse ka rahuajal, antakse reservis olevatele isikutele suurem roll ja vastutus ning võimalus aktiivsemalt panustada riigikaitse ka väljaspool õppekogunemisi ning suurendatakse reservis olevate isikute sidusust Eesti riigikaitse ja Kaitseväge, mis on võtmetähtsusega reservväelaste valmiduse hoidmisel.

Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele

Uue teenistusliigi loomisega lihtsustub Kaitseväge tegevuse või ülesande läbiviimiseks vajaliku isikkoosseisu komplekteerimine. Teenistusse värvatakse vastava tegevuse või ülesande täitmiseks vajalike oskuste ja teadmistega isikuid teatud perioodiks ja lühikeseks ajaks. Kaitseressursside Ameti ja Kaitseväge töökoormus väheneb, kuna teenistusse värbamine on paindlikum ning selle kohta ei kehti tegevteenistusse võtmisega kaasnevaid protsesse ega nõudeid. Uus teenistusliik ei asenda tegevteenistust, vaid selle kaudu saab toetada tegevusi, mille tarbeks on vaja suurendada isikkoosseisu ajutiselt ja teatud perioodiks, näiteks reservväelastele väljaõppe läbiviimine suurõppustel, mida ei korraldata iga aasta. Seega, arvestades uue teenistusliigi eesmärki ja selle rakendamise võimalusi, võib selle mõju esinemissagedust Kaitseväge ja Kaitseressursside Ameti töökorraldusele pidada pigem väheseks. Kui varem tuli vabatahtlikke võtta teenistusse käsunduslepinguga või vormistati nende töö vabatahtlikult õppekogunemisel osalemisena, siis uue teenistusliigiga luuakse ühetaoline ja selge teenistusse vormistamise kord. Seega avaldab muudatus Kaitseväge ja Kaitseressursside Ameti töökorraldusele positiivset mõju.

Sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju

Kaitseväge reservis on suur hulk sõjaväelise väljaõppe saanud isikuid, kes tegevteenistusse asuda ei soovi, kuid oleks valmis ja huvitatud panustama ka edaspidi Kaitseväge tegevusse reservis oleva isikuna. Muudatusega tekib reservis olevatel isikutel lisavõimalus osaleda riigikaitse, omandada juurde või värskendada riigikaitseteadmisi ja saada selle eest tegevväelastega võrdväärset tasu. Seeläbi avaldab muudatus mõju ka isikute tööhõivele. Teenistusse asumiseks on kaks võimalust: Esimese variandi puhul saadab Kaitseväge isikule otsepakkumise läbi KVKRi, kui isik on selleks varasemalt nõusoleku andnud. Sellisel moel „tööpakkumiste“ saamise protseduur on kiire ja lihtne ning isik saab pakkumise laekudes otsustada, kas pakutav teenistusülesanne, teenistuse kestus ning tasu on talle sobivad lepingu sõlmimiseks. Teine võimalus teenistusse asumiseks on reservis oleva isiku poolt tahteavalduse esitamine konkreetse Kaitseväge tegevuses osalemiseks. Kaitseväge hindab, kas isiku oskused ja sõjaväeline väljaõpe on piisavad soovitud tegevuses osalemiseks ning kas Kaitseväel on võimalik pakkuda selles tegevuses osalemist.

Seega vabatahtlikku teenistusse asumise protseduur ei ole isikule aeganõudev ega koormav. Isiku sobivuse hindamine tehakse üldjuhul olemasolevate andmete põhjal (teenistuskäik ja tervises seisund), mis on kättesaadavad KVKRist. Kuna vabatahtliku teenistuse puhul ei seata reservis oleva isiku tööandjale kohustust säilitada töötaja töökoht või -tasu, peab juba töösuhtes olev reservis olev isik kaaluma ja valima, mil moel ta saab vabatahtlikus teenistuses osaleda. Seega on vabatahtliku teenistuse kaudu võimalik elatist teenida isikutel, kellel aktiivset töösuhet ei ole. Kokkuvõttes avaldab muudatus mõju nii isikute tööhõivele kui ka vabatahtliku teenistuja leibkonnale.

Ajateenijate kaasamine Kaitseväge ülesannete täitmisse (ennetähtaegselt tegevteenistusse võtmine ja RSO-le lähetamine)

Sihtrühm 1: ajateenijad.

Sihtrühm 2: Kaitseväge.

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele on oluline. Muudatusega tagatakse Kaitsevæele vajalikus mahus ja vajaliku järjepidevusega üksuste komplekteerimine, et tagada sõjaline võimekus. Rahvusvahelistel operatsioonidel osalemine on Eesti kui NATO liikmesriigi jaoks väga tähtis. NATO liikmesriigid on kohustatud panustama ja näitama üles koostöötahet liikmesuse tagamiseks. Kaitsevæe poolt paindlikum isikkoosseisu mehitamise võimaldamine aitab Kaitsevæele seadustes ja rahvusvahelistes lepingutes pandud ülesandeid tõhusamalt täita.

Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele

Muudatusel, millega võib ajateenija võtta tegevteenistusse enne ajateenistuse tähtaja lõppu, on positiivne mõju Kaitsevæe töökorraldusele. Nimetatud muudatuse korral saab ajateenija asuda täitma tegevväelasena Kaitsevæe koosseisus rahuaja ametikoha ülesandeid.

Praeguseks on teatud ulatuses väljaõppe saanud ajateenijad võimelised täitma ülesandeid, mida üldjuhul täidavad tegevväelased. Seni kehtinud korra kohaselt oli ajateenijal võimalik tegevteenistusse asuda vaid pärast ajateenistuse läbimist KVTs-i § 56 lg 1 p-s 1 sätestatud tähtaja möödumisel, erand kehtis üksnes juhul, kui ajateenija asus õppima KVA-sse. Muudatusega kaotatakse vastav piirang ning ajateenijad, kes soovivad siduda oma tuleviku Kaitsevæega, saavad kiiremini tegevteenistusse ega pea ootama ajateenistuse väljaõppe perioodi lõppemist.

Enne tähtaega ajateenistusest vabastatud isiku tegevteenistusse võtmine korraldatakse tavapärase praktika alusel, s.t isiku soovil ja Kaitsevæe ettepanekul.

Muudatusega, mille kohaselt võib RSO-le lähetada ajateenija, võib kaasneda muudatusi Kaitsevæe töökorralduses ning tavapärasel RSO-le lähetatava isikkoosseisu komplekteerimise ja lähetamise praktikas. Kaitsevægi saab RSO-le lähetada vaid ajateenija, kes on selleks kirjaliku nõusoleku andnud. Kuna RSO-le lähetatud ajateenija võib oma nõusoleku tagasi võtta, peab Kaitsevægi korraldama RSO-le lähetatud ajateenija ajateenistusk kohta tagasi toomise. Seega avaldub ebasoovitav mõju sellisel juhul, kui Kaitsevæel ei ole võimalik tagasi saadetud ajateenijate tõttu RSO isikkoosseisu vajalikus mahus mehitatuna hoida.

Sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju

Muudatus avaldab sotsiaalset mõju ajateenijale, kelle ajateenistus loetakse enne tähtaega lõppenuks tegevteenistusse võtmisega seonduvalt, kuna riigikaitse kohustust täitvast kodanikust saab vabal tahtel tegevteenistust jätkav isik enne ajateenistuse tähtaja möödumist. Ajateenistuses viibimise ajaks on isikul vaja arvestada teatud piiranguid, nagu väljaõppe territooriumilt lahkumise piirang, kohustus osaleda väljaõppes, n-ö kasarmurežiimist kinni pidamine jne. Tegevteenistusse asumisel laieneb isikule tegevväelastele kohaldatav töö- ja puhkeaja regulatsioon, samuti hakatakse isikule maksma palka vastavalt rahuaja ametikohale ettenähtud ulatuses. Seega isikul tekivad tegevväelastega võrdsed õigused, senise igakuise toetuse asemel hakkab isik saama palka, tänu millele suureneb isiku igakuine sissetulek, mis võib mõjutada ka isiku leibkonna toimetulekut. Enamikul noortest, kes asuvad ajateenistusse, puudub varasem (töölepinguline) töökogemus. Ajateenistusest tegevteenistusse asumisel tekib isikul esimene töölepinguline suhe, mis loob olulise eelise tsiviilelul tööturule sisenedes. Seega, kokkuvõttes avaldab muudatus noortele positiivset mõju.

Muudatus avaldab mõju ajateenijatele, keda lähetatakse RSO-le. Ajateenija RSO-le lähetamine on võimalik vaid ajateenija kirjalikul nõusolekul. RSO-le lähetatud ajateenijale makstakse RSO-l osalemise ajal peale igakuise toetuse ka suurendatud toetust. Seeläbi kasvab ka ajateenija sissetulek. Lisaks omandab ajateenija RSO-l kogemusi ja väljaõpet, mida ei ole tavapärasel

ajateenija väljaõppes võimalik omandada. Samuti säilib ajateenijal võimalus võtta juba RSO-l olles lähetamiseks antud nõusolek tagasi ja Kaitsevägi peab esimesel võimalusel korraldama ajateenija ajateenistusk kohta tagasi toomise. Seejärel jätkub ajateenija tavapärane väljaõpe tema ajateenistuskohas kuni ettenähtud tähtaja lõpuni.

Kuna RSO-le lähetamine on vabatahtlik, ei kaasne sellega ajateenijale lisapiiranguid ega -kohustusi. Kokkuvõttes võib muudatuse mõju pidada ajateenijale positiivseks.

Kaitseväge praktika kohaselt on tegemist muudatusega, mis on vajalik vaid teatud eriala ja üksuste isikkoosseisude mehitamiseks. Hinnanguliselt puudutab see ca 10-20 ajateenijat aastas. Arvestades ajateenijate koguarvu (aastas asub ajateenistusse ca 3400 kutsealust), on puudutatud sihtrühma suurus väike. Seega võib mõju ulatust ja esinemissagedust pidada pigem väikeseks ning harvaesinevaks.

6.1. Muudatuste koondmõju ettevõtete ja/või kodanike halduskoormusele

Käesoleva eelnõuga plaanitavad muudatused kodanike halduskoormust ei mõjuta. RSVSi muudatus, millega laiendatakse isikute ringi, kellele võib anda konfidentsiaalse taseme riigikaitse ning infrastruktuuri ja teabe kaitse riigisaladusele juurdepääsu õiguse julgeolekukontrolli teostava asutuse otsuse alusel, võib suurendada julgeolekukontrolli teostava asutuse halduskoormust. Hinnanguliselt suureneb muudatuse tõttu isikute ring 400-500 võrra aastas (300-350 ajateenijat ja vabatahtlikud teenistujad; 50-100 reservis olevad isikud; 50 RSO-dele suunduvad isikud ehk tegevvälased ja ajateenijat ning vabatahtlikud teenistujad).

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevus, eeldatavad kulud ja tulud

Tsiviilisikute, ajateenijate ja reservis olevate isikute kaasamine Kaitseväge ülesannete täitmisse

Tsiviilteenistujate kaasamisega sõjaväelisse väljaõppesse täiendavaid kulusid ei lisandu, kuna õppuse päevatasu on eelarvestatud ja tasu suuruse mõistes ei ole vahet, millise teenistusliigi alt isikud õppustel osalevad.

Sellega, kui reservis olevaid isikuid võetakse vabatahtlikusse teenistusse ja ajateenijaid vabastatakse enne tähtaega ajateenistusest, et võtta nad tegevteenistusse, et kaasne riigile lisakulu, kuna mõlemat sihtrühma tasustatakse olemasolevast palgafondist.

8. Rakendusaktid

Rakendusaktide kavandid on seletuskirja lisa 2.

Eelnõukohase seaduse jõustumisel tuleb muuta järgmisi määrusi:

- 1) Kaitseministri 19. märtsi 2024. a määrus nr 3 „Kaitseväekohustuslasele antava identifitseerimiskoodi moodustamise ning kaitseväekohustuslase teavitamise kord“;
- 2) Vabariigi Valitsuse 3. jaanuari 2017. a määrus nr 1 „Ajateenija ja asendusteenistuja toetuse, reservvälasele õppekogunemisel ja reservasendusteenistujale reservasendusteenistuses ja erakorralises reservasendusteenistuses osalemise aja eest makstava toetuse ning

ajateenija ja asendusteenistuja lapse toetuse ulatus ja maksmise kord“.

9. Seaduse jõustumine

Seaduse jõustumisega seonduvad eelarvevahendid on planeeritud 2026. aastasse, mistõttu jõustub seadus 2026. aasta 1. jaanuaril.

10. Eelnõu koostöölastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitati koostöölastamiseks eelnõude infosüsteemi kaudu Siseministeeriumile, Sotsiaalministeeriumile, Rahandusministeeriumile, Justiitsministeeriumile ning arvamuse avaldamiseks Kaitseväele. Märkustega arvestamise ja mitteamvestamise selgitused on toodud seletuskirjale lisatud tabelis (lisa 1).